

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки “Полтавський університет
економіки і торгівлі”

08 липня 2015 року № 152-Н

Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
“ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ”**

Навчально-науковий інститут
денної освіти
Форма навчання денна

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту
Завідувач кафедри

Г.П. Склад

„_____” _____ 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

***На тему* “РОЗВИТОК ТУРИЗМУ У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ”**

зі спеціальності 242 Туризм
освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра

Виконавець роботи Шестак Лоліта Ігорівна

(підпис, дата)

Науковий керівник доц. Карпенко Ніна Миколаївна

(підпис, дата)

ПОЛТАВА – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ	6
1.1. Соціально-економічні чинники розвитку туризму в регіоні	6
1.2. Природно-ресурсна база розвитку туризму в регіоні.....	18
1.3. Історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності.....	23
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РІВНЕНСЬКОМУ РЕГІОНІ.....	36
2.1. Організація туристичної діяльності в регіоні.....	36
2.2. Особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні	59
2.3. Основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні.....	70
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	78
ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ.....	89

ВСТУП

Рівненська область по праву може претендувати на визнання одного з найоригінальніших регіонів України. Рівненщина – глибоко історична земля, яка має численні пам'ятки природи, архітектуру, культуру та унікальні об'єкти, аналогів яким нема у інших регіонах. Тут же є і приваблива етнографічна база для розвитку сільського туризму: майстри з ткацтва, лозоплетіння, різьби по дереву, народної вишивки. Збереглися унікальні зразки фольклору та народних звичаїв. Наявність таких туристичних ресурсів дозволяє створювати додаткові можливості соціально-економічного розвитку території, формуючи нові та розширюючи існуючі туристичні потоки.

Рівненщина належить до тих локацій регіональної культури, де накопичений значний досвід організації туристичної сфери та збережений потужний потенціал матеріальної і нематеріальної спадщини, який цікавить як українських, так і зарубіжних туристів.

Принципи функціонування підприємств рекреаційно-туристичного комплексу, класифікація їх форм та видів, організація діяльності в ринкових умовах, методологія розробки і реалізації державної та регіональної туристичної політики, світовий досвід організації туризму висвітлені у наукових працях таких вітчизняних і зарубіжних учених, як В. Азар, П.Бернекер, К. Борисов, Дж. Боузн, В. Главацький, Л. Гринів, О. Гулич, Б.Данилишин, М. Долішній, Є. Беленький, В. Євдокименко, І. Зорін, В.Квартальнов, В. Кифяк, В. Кравців, О. Любіцева, В. Мацола, В. Мікловд, Н.Недашківська, М. Нудельман, В. Павлов, С. Харічков, О. Шаблій. Ними запропоновані різноманітні методологічні підходи до аналізу складових та оцінки туристичного, рекреаційного, туристично-рекреаційного потенціалу, його структури, стратегічного потенціалу, вивчені та описані природно-ресурсні, інфраструктурні, економічні чинники його формування та розвитку.

Мета роботи полягає в дослідженні теоретичних та прикладних аспектів використання природно-ресурсного потенціалу як складової сфери туризму у Рівненській області та аналізу показників, що характеризують стан туристично-рекреаційного комплексу регіону, узагальнення тенденцій розвитку, вивчення проблем, які потрібно вирішити. Досягнення поставленої мети забезпечується виконанням наступних завдань:

- виявити соціально-економічні чинники розвитку туризму в регіоні;
- вивчити природно-ресурсну базу розвитку туризму в регіоні;
- оцінити історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності;
- дослідити організацію туристичної діяльності в регіоні;
- проаналізувати особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні;
- вивчити та запропонувати основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні.

Об'єктом дослідження є процес туристичної діяльності у Рівненській області. Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні підходи у дослідженні стану та перспектив розвитку туризму у Рівненській області.

Для розв'язання визначених завдань роботи, досягнення мети використовувався наступний комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження: загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема, методи системного аналізу, методи причинно-наслідкового аналізу, методи порівняльного аналізу, методи прямого структурного аналізу, узагальнення. За допомогою аналітичного методу здійснено підбір інформації за темою. Використовувався метод економіко-статистичного аналізу.

Інформаційною базою слугували: законодавчі та нормативно-правові акти України, що регламентують діяльність у галузі туризму, матеріали Державної

служби статистики України, Головного управління статистики у Рівненській області та Управління культури і туризму Рівненської державної адміністрації, праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем дослідження організації сфери туризму на регіональному рівні, публікації в наукових періодичних виданнях, статистичні бюлетені туристичної діяльності, матеріали науково-практичних конференцій, дані всесвітньої мережі Інтернет.

Окремі положення кваліфікаційної роботи були апробовані опубліковані в матеріалах кафедрального круглого столу студентів та аспірантів «Туризм і молодь – 2020» (м. Полтава, ПУЕТ, 21 грудня 2020 р.).

Структурно робота складається з двох розділів, вступу, висновків, переліку інформаційних джерел, додатків. У роботі налічується 10 рисунків, 4 таблиці, та 3 додатки (у них 5 таблиць), перелік інформаційних джерел налічує 89 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

1.1. Соціально-економічні чинники розвитку туризму в регіоні

Рівненська область як адміністративно-територіальна одиниця у складі України утворена 4 грудня 1939 року. Область розташована на північному заході України, охоплює східні частини Волинського Полісся, Волинської височини та малого Полісся і західну окраїну Центрального (Житомирського) Полісся. Межує з Волинською, Житомирською, Хмельницькою, Тернопільською, Львівською областями, Республікою Білорусь.

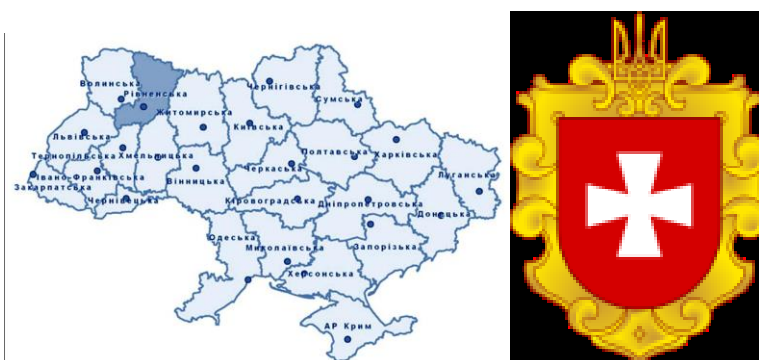

Рис. 1.1.1 Географічне положення та герб Рівненської області

За характером рельєфу поділяється на дві частини: північну в межах Поліської низовини і південну, підвищену, що займає північну окраїну Волинсько-Подільської височини. Область має вигідне територіально-географічне розташування із значним транзитним потенціалом. Територією області проходить державний кордон з Білоруссю протяжністю 234 км. В області розташовані п'ять міжнародних пунктів пропуску. Територію області перетинають транспортні коридори: Критський транспортний коридор №3 (Краківець – Львів – Рівне – Житомир – Київ), Критський транспортний коридор №5 (Косини – Чоп – Стрий – Львів – Рівне – Сарни – Мінськ), Європа

– Азія (Краківець – Львів – Рівне – Житомир – Київ – Полтава – Харків – Дебальцеве – Ізварине) та Балтійське море – Чорне море (Ягодин – Ковель – Луцьк – Тернопіль – Хмельницький – Вінниця – Умань – порти Чорного моря).

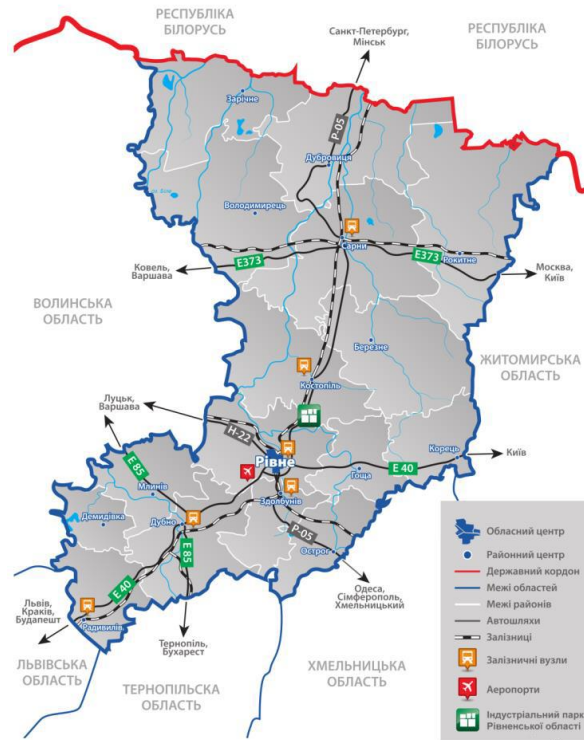

Рис. 1.1.2 Транспортні магістралі Рівненської області [67]

Мережа автомобільних доріг загального користування Рівненської області на 01.01.2019 становить 85147,1 км, із них: дороги державного значення – 2004,8 км та дороги місцевого значення – 3142,3 км. Площа лісів становить 818,7 тис. га, лісистість – 40,8%. Природно-заповідний фонд нараховує 315 об'єктів загальною площею 206,8 тис. га, що становить 10,3% території області. Зареєстровано 365 родовищ різноманітних корисних копалин. Територія області – 2 0,1 тис. км² (3,3% території України) простягається із заходу на схід на 130 км, з півночі на південь – на 210 км. За адміністративно-територіальним поділом область включає 16 районів, 4 міста обласного (Рівне, Дубно, Вараш, Острог), 7 – районного значення, 16 селищ міського типу, 999 сільських

населених пунктів. Обласний центр – місто Рівне з чисельністю населення 246,5 тис. осіб. На Рівненщині сформовано 47 об'єднаних територіальних громад (в тому числі 2 міських), у 43 з яких проведено перші місцеві вибори. Населення області на 1 січня 2019 року становило 1157,3 тис. осіб (2,7% населення України), у тому числі 47,5% – міське та 52,5 % – сільське населення. Щільність населення – 5 8 осіб на 1 км². В усіх сферах економічної діяльності зайнято 460,2 тис. осіб, у тому числі у промисловості – 62,1 тис. осіб, сільському господарстві – 80,9 тис. осіб, в інших галузях – 317,2 тис. осіб. Загальна чисельність пенсіонерів області – 294,6 тис. осіб.

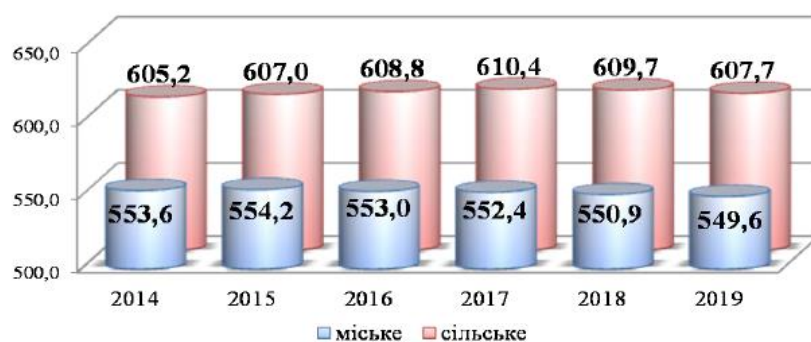

Рис. 1.1.3 Структура населення Рівненської області, складено за [11, 67]

У 2014-2016 роках в області спостерігалась тенденція до зростання чисельності населення за рахунок збільшення народжуваності.

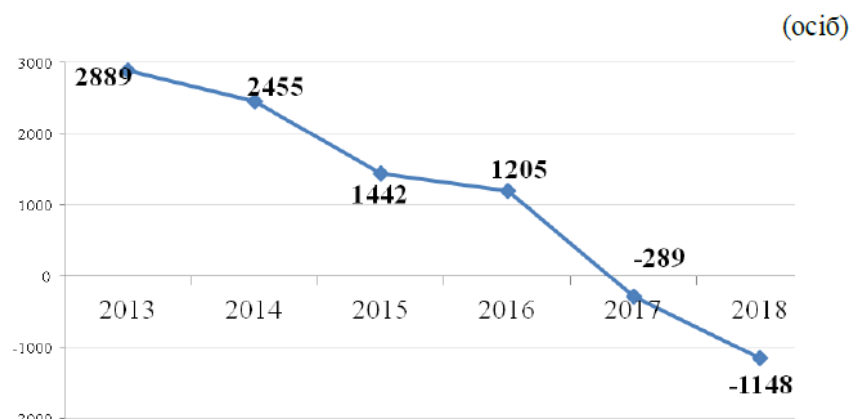

Рис. 1.1.4 Природний приріст населення за 2013-2018 рр., , складено за [11, 67]

У 2017 та 2018 роках в регіоні відслідковується зменшення чисельності населення за рахунок скорочення народжуваності та значних міграційних процесів. За цей період кількість міського населення зменшилася на 2,8 тис. осіб або на 0,5 відсотка, сільського – на 2,7 тис. осіб або 0,4 %.

Всього, за 2014 – 2018 роки кількість міського населення зменшилась на 4 тис. осіб (0,7 %), сільського – зросла на 2,5 тис. осіб (0,4 %).

Рівень зайнятості населення у віці 15 – 70 років у 2018 році порівняно з 2017 роком збільшився з 55,1 % до 56,8 %. Серед населення працездатного віку зазначений показник становив відповідно 57,8 % та 62,4 %.

За рівнем зайнятості населення у віці 15 – 70 років Рівненщина посідала 15 місце серед регіонів України. По Україні цей показник становить 57,1 %.

Кількість безробітних (за методологією МОП) віком 15 – 70 років у 2018 році порівняно з 2017 роком зменшилася на 9,5 тис. осіб, або на 15,8 %, та становила 50,6 тис. осіб. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) віком 15 – 70 років у регіоні порівняно з 2017 роком зменшився на 1,9 відсотковий пункт та становив 9,7 % економічно активного населення та 10,2 % – населення працездатного віку.

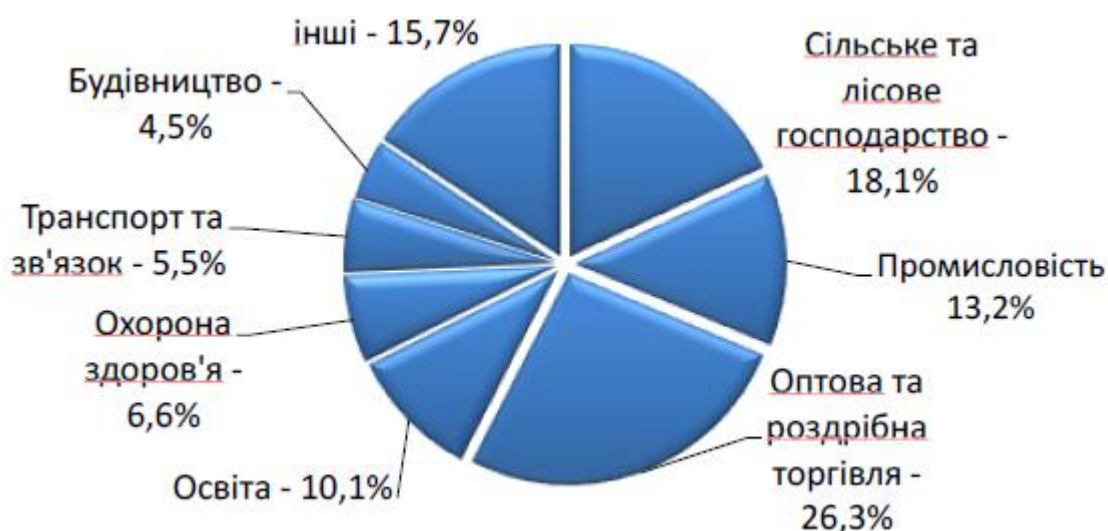

Рис. 1.1.5 Структура зайнятості населення за видами економічної діяльності у 2019 році, складено за [11, 15, 67]

Провідне місце в економіці області займають промисловість та сільське господарство. У промисловому комплексі області працює 947 підприємств (включаючи малі підприємства), які здійснюють виробництво промислової продукції. Провідні галузі промисловості області – виробництво та постачання електроенергії; хімічна промисловість; виробництво будматеріалів і скловиробів; харчова промисловість; виготовлення виробів з деревини; машинобудування; виробництво меблів; текстильна та добувна промисловість. Частка Рівненської області в загальному обсязі реалізованої промислової продукції в Україні становить 1,5%. Промисловість області спеціалізується, переважно, на виробництві електроенергії, мінеральних добрив, скловиробів, меблів, деревостружкових плит, фанери, цементу, будівельних матеріалів, електротехнічної продукції, нетканих матеріалів, продукції харчування.

В області функціонують три електростанції: відокремлений підрозділ «Рівненська АЕС» державного підприємства «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом», дві мініГЕС в смт. Млинів та с.Хрінники. Основними напрямками розвитку сільського господарства є вирощування зернових та зернобобових культур, технічних культур (цукрових буряків, ріпаку, соняшнику), картоплі, овочів та виробництво продукції тваринництва(м'яса, молока, яєць). У структурі валової продукції сільського господарства (за всіма категоріями господарств) галузь тваринництва становить 31,5 %, рослинництва – 68,5 %. Загальна площа сільськогосподарських угідь становить 922 тис. га, у тому числі орних земель – 656,8 тис. га (71,2%). Транспортне обслуговування господарського комплексу і населення області здійснюється трьома видами транспорту – залізничним, автомобільним і повітряним. Вузлові станції Рівне, Здолбунів і Сарни обслуговують численні залізничні магістралі, що перетинають територію області. Експлуатаційна довжина залізничних колій у межах Рівненської області становить 605,8 км, з них електрифіковані – 170 км (28,1% загальної довжини). Рівненський аеропорт

має статус міжнародного, може приймати літаки всіх типів, входить до переліку пунктів пропуску на митному кордоні підакцизних товарів. У сфері торговельного обслуговування населення мережа підприємств торгівлі та ресторанного господарства області нараховує 9,1 тис. підприємств різних форм власності. Функціонує 63 ринки на 20,1 тис. робочих місць. Підприємницькою діяльністю в області займаються 5,3 тис. підприємств (з них 5 тисяч, або 94,6% – малі), а також 34,7 тис. фізичних осіб – підприємців. Крім того, в області функціонує 281 середнє підприємство, на яких працює 47,3 тис. осіб.

Питома вага зайнятих на малих і середніх підприємствах перевищує 92% зайнятих на підприємствах області. Суб'єкти малого та середнього підприємництва забезпечують понад 80% загального обсягу реалізованої в області продукції. Зовнішньоторговельні операції область здійснює з партнерами 119 країн світу. Основними економічними партнерами області є Польща, Італія, Німеччина, Бельгія, Литва, Угорщина, Франція, Румунія, Білорусь, США та Китай. У товарній структурі експорту найбільша питома вага продукції деревообробної промисловості, виробництва меблів, скловиробів, продукції сільського господарства. У системі освіти області функціонують 34 заклади вищої освіти, у тому числі 5 – III-IV рівнів акредитації (Національний університет водного господарства та природокористування, Національний університет «Острозька академія», Рівненський державний гуманітарний університет, Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти), 18 відокремлених структурних підрозділів закладів вищої освіти III-IV рівнів акредитації, 11 закладів вищої освіти I-II рівня акредитації (в тому числі Рівненський, Рокитнівський та Костопільський медичні коледжі комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія» Рівненської обласної ради), 25 закладів освіти, які здійснюють підготовку робітничих кадрів, 605 закладів загальної

середньої освіти, 19 закладів загальної середньої освіти обласного підпорядкування, 553 заклади дошкільної освіти.

У галузі охорони здоров'я області функціонують 105 закладів (з них 46 стаціонарних), 31 центр первинної медичної допомоги (до структури центрів входять 193 лікарські амбулаторії загальної практики – сімейної медицини та 602 фельдшерсько-акушерські пункти), 15 самостійних лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів, комунальний заклад «Обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф» Рівненської обласної ради та 3 санаторії. Мережа культурно-освітніх установ області: 2 обласні театри – комунальний заклад «Рівненський обласний академічний український музично-драматичний театр» Рівненської обласної ради та комунальний заклад «Рівненський академічний обласний театр ляльок» Рівненської обласної ради, комунальний заклад «Рівненська обласна філармонія» Рівненської обласної ради, 566 публічних і публічно-шкільних бібліотек, 671 клуб і будинок культури, 14 державних музеїв і Національний історико-меморіальний заповідник «Поле берестецької битви», в яких зберігається понад 280 тис. експонатів державної частини музейного фонду України, 35 шкіл естетичного виховання, обласний центр народної творчості, парк культури і відпочинку та зоопарк. На державному обліку перебуває 2380 пам'яток культурної спадщини, з них 1100 пам'яток археології (17 – національного значення), 864 пам'ятки історії, 336 пам'яток архітектури (95 – національного значення), 80 пам'яток монументального мистецтва. В області знаходяться 8 замків – пам'яток архітектури національного значення.

У системі соціального захисту населення області функціонує 18 територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), 6 центрів з надання соціальних послуг, організація «Турбота», 2 відділи соціального захисту населення, в яких функціонують 11 стаціонарних відділень, розрахованих на 282 ліжко-місця, 7 інтернатних установ, у яких на

повному державному утриманні проживає 1100 осіб. Створено Республіканський центр лікування та реабілітації наслідків нейротравм на базі комунального підприємства «Рівненський обласний госпіталь ветеранів війни» Рівненської обласної ради для довготривалого лікування важких травм головного та спинного мозку. Діє комунальний заклад «Рівненський обласний центр з надання соціальних послуг» Рівненської обласної ради (м. Рівне по вул. Жоліо Кюрі, 21), розрахований на 40 осіб, у якому, крім послуг із харчування та облаштування на нічліг, надається медична, психологічна і правова допомога. Це єдиний комунальний заклад в Україні, який надає послуги із тривалого проживання (соціальний хостел), з кімнатою для приготування їжі, пральнею та душовими.

В області проведено аудит використання земель на площі 750,6 тис. га, внаслідок якого у 2020 році у всіх категоріях господарств до обробітку додатково залучено 28 тис. га земель (або 4,7 %). Загальна площа посіву становить 619 тис. га.

У 2020 році відповідно до державної програми «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» аграрії області отримали 29,3 млн. грн. державної допомоги, зокрема:

- на часткову компенсацію відсотків за кредитами банків – 15,8 млн. грн.;
- на фінансову підтримку фермерських господарств – 1,1 млн. грн.;
- на часткову компенсацію вартості сільгосптехніки – 12,4 млн. грн.

В області триває робота із створення сімейних фермерських господарств без статусу юридичної особи. На даний час створено 11 сімейних господарств, які займаються молочним скотарством, для розвитку яких передбачено залучити із державного бюджету понад 1,2 млн. грн. У 2021 році на Рівненщині планується створити молочний кластер із виробництва та переробки молока.

У 2020 році на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій на будівництво та реконструкцію об'єктів соціальної сфери

з державного бюджету спрямовано 52,4 млн. грн. Зокрема, на будівництво дошкільного навчального закладу у м. Рівне та спортивного майданчика в с. Тишиця Березнівського району; реконструкцію загальноосвітньої школи в с. Малеве Демидівського району та басейну загальноосвітньої школи № 7 в м. Дубно; капітальні ремонти шкіл, дитячих садків, клубів, лікарень, об'єктів спорту, дорожнього покриття, реконструкція вуличного освітлення, придбання медичного обладнання та інше у населених пунктах області.

За кошти субвенції з державного бюджету на реалізацію проєктів з реконструкції, капітального ремонту приймальних відділень в опорних закладах охорони здоров'я у госпітальних округах в сумі 56,0 млн. грн. у 2020 році здійснювалась реконструкція чотирьох приймальних відділень в опорних закладах охорони здоров'я у госпітальних округах, зокрема:

- комунального некомерційного підприємства «Березнівська центральна районна лікарня» (І черга);
- терапевтичного корпусу Комунального некомерційного підприємства «Рокитнівська центральна районна лікарня» (І черга);
- Рівненської обласної клінічної лікарні.

На фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження у 2020 році спрямовано 26,7 млн. грн. За ці кошти здійснювався ремонт закладів освіти, охорони здоров'я, культури, спорту, дорожнього господарства, протирадіаційних укриттів, закупівля засобів індивідуального захисту для населення м. Вараш, Володимирецького, Гощанського, Острозького, Костопільського, Здолбунівського, Сарненського районів, продовжується будівництво школи в с. Озерці Володимирецького району.

В рамках програми «Спроможна школа для кращих результатів» за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам здійснено реконструкцію загальноосвітніх шкіл I - III ступенів у с. Корнин Рівненського

та с. Малеве (І черга) Демидівського районів, використано 19,4 млн. грн.

З бюджету розвитку обласного бюджету у 2020 році виділено 56,5 млн. грн. (у т.ч. 3,6 млн. грн. - залишок 01.01.2020). Зазначені кошти спрямовано на забезпечення співфінансування об'єктів, які фінансуються за кошти державного фонду регіонального розвитку та об'єктів, що включені до проекту Президента України «Велике будівництво», у тому числі, з будівництва та реконструкції:

- спортивного комплексу в м. Рівне по вул. Макарова;
- школи в с. Озерці Володимирецького району;
- культурно-спортивного комплексу в с. Бродниця Зарічненського району;
- будівлі сільської ради під дошкільний навчальний заклад в с. Новоукраїнка Млинівського району;
- будівлі Горбаківського НВК в с. Горбаків Гощанського району;
- будівлі Жобринської ЗОШ в с. Жобрин Рівненського району;
- будівлі Малівської ЗОШ в с. Малеве Демидівського району;
- будівлі Дубровицького НВК в м. Дубровиця;
- будівлі комунального закладу «Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека» в м. Рівне;
- приймального відділення клінічної лікарні в м. Рівне.

За рахунок коштів обласного бюджету завершені роботи з будівництва та реконструкції Озерецької загальноосвітньої школи І - ІІ ступенів у с. Озерці Володимирецького району (І черга); будівель Дубровицького НВК «Ліцей - ЗОШ І - ІІ ступенів» у м. Дубровиця (І черга); культурно-спортивного комплексу у с. Бродниця Зарічненського ДНЗ № 3 «Веселка» у смт Клесів Сарненського районів.

За кошти обласного природоохоронного фонду у сумі 18 млн. грн., здійснювалось будівництво каналізаційної мережі смт. Рокитне, реконструкція очисних споруд в смт. Демидівка та Клесів, в містах Дубно та Березне, реконструкція напірного каналізаційного колектора від КНС по вул. Нова в м.

Здолбунів, виготовлення проєктно-кошторисної документації на реконструкцію споруди гідровузла та шлюзів греблі Хрінницького водосховища, реконструкцію полігону твердих побутових відходів м. Вараш.

У 2020 році за рахунок залишку коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості, що утворився станом на 01.01.2020 у сумі 32,2 млн. грн., завершено будівельні роботи по 3 амбулаторіях в селах Блажове та Томашгород Рокитнівського, Кухітська Воля Зарічненського районів, здійснюється будівництво 7 лікарських амбулаторій загальної практики сімейної медицини у Володимирецькому, Дубровицькому, Зарічненському та Рокитнівському.

За рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реформування регіональних систем охорони здоров'я для здійснення заходів з виконання спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проєкту у сумі 133,9 млн. грн. введено в експлуатацію 15 лікарських амбулаторій на 440 відвідувань у зміну в селах: Вітковичі, Друхів, Кам'янка, Малинськ, Моквин, Поліське, Поляни, Прислuch, Тишиця та Балашівка Березнівського району, Головниця, Велика Клецька та Невірків Корецького району, в м. Здолбунів та с. Будераж Здолбунівського району, завершено роботи на 13 амбулаторіях (5 у Костопільському, 2 у Володимирецькому, 3 у Гощанському, 1 у Корецькому, 2 у Сарненському районах).

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених в економіку області, на 30.06.2020 склав 294,4 млн. дол. США. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі становило 87,2 млн. дол. США, коефіцієнт покриття експортом імпорту – 1,29 (по Україні – 0,92). Зовнішньоторговельні операції проводилися з партнерами 110 країн світу. У структурі експортних поставок питома вага країн Європейського Союзу становить 82,8%.

Збільшився експорт товарів до Румунії – у 1,9 раза, Китаю – у 1,5 раза,

Австрії, Фінляндії –у 1,4 раза, Нідерландів, Литви та Молдови - у 1,3 раза, Франції, Чехії та Німеччини– у 1,2 раза.

Середньомісячна заробітна плата працівників області за січень – листопад 2020 року становила 9907 грн. і зросла порівняно з відповідним періодом 2019 року на 13,4% та майже у 2 рази перевищила рівень мінімальної заробітної плати (5000 грн.).

Одним із механізмів підтримки бізнесу на державному рівні є Державна програма фінансової підтримки суб'єктів мікро- та малого підприємництва «Доступні кредити 5-7-9%», яка ініційована Президентом України, та полягає у зниженні відсоткової ставки за кредитом до рівня 5, 7, 9 відсотків залежно від кількості найманих працівників та обсягу річного доходу.

На даний час в рамках програми для суб'єктів малого і середнього підприємництва області видано 287 кредитів на суму 389,7 млн. грн.

У рейтингу враховувалися соціально-економічні показники регіонів: економічна ефективність, інвестиційно-інноваційний розвиток, фінансова самодостатність, розвиток малого й середнього підприємництва та інші показники.

При цьому Рівненщина посідає високі місця у 6 з 12 напрямів, зокрема [60] :

- відновлювальна енергетика та енергоефективність (1 місце);
- соціальний захист та безпека (1 місце);
- доступність та якість послуг у сфері охорони здоров'я (3 місце);
- розвиток інфраструктури (5 місце);
- фінансова самодостатність (7 місце);
- раціональне природокористування та якість довкілля (8 місце).

У наступному підрозділі буде розглянуто природно-ресурсну базу розвитку туризму на Рівненщині.

1.2. Природно-ресурсна база розвитку туризму в регіоні

Рівненщина розташована на північному заході України, охоплює східні частини Волинського Полісся, Волинської височини та Малого Полісся і західну окраїну Центрального (Житомирського) Полісся. Характерною ознакою географічного положення області є загальна рівнинність її поверхні при незначному нахилі території з півдня на північ, що позначилося на спрямуванні головних водних артерій, створенні сприятливих умов для формування широких заболочених просторів і відобразилося на характері розселення та веденні господарства.

Територія області становить 2005,1 тис. га, з них: сільськогосподарські угіддя – 922 тис. га (46%), ліси та лісовкриті площі – 818,7 тис. га (40,8%), під водою – 43,2 тис. га (2,1%), відкриті заболочені землі – 95,4 тис. га (4,8%), забудовані землі – 86,2 тис. га (4,3%), інші землі – 39,6 тис. га (2%). Для сільськогосподарських угідь Рівненської області характерна велика строкатість ґрунтового покриву. Це пояснюється її географічним розташуванням на території трьох природних зон – Лісостепу, Полісся та Малого Полісся. У північній частині області найпоширенішими є ґрунти дерново-підзолистого типу ґрунтоутворення різного ступеня оглеєності, які мають низьку природну родючість. Ґрунти південної частини області представлені в основному сірими лісовими опідзоленими та чорноземами малогумусними зі слідами опідзолення. Територія між Рівненсько-Волинською та Кам'янець-Подільською височинами, яка охоплює Радивилівський район, південну частину Здолбунівського, Дубенського, Острозького районів, характеризується ґрунтами на продуктах вивітрювання карбонатних порід. При цьому, ґрунти в зоні лісостепу мають гірші фізико-хімічні показники у зв'язку із ерозійними процесами та формуванням еродованих ґрунтів. Інтегральним показником, який визначає

стан природної родючості ґрунту, є рівень гумусу. Ґрунти з низьким (менше 2%) вмістом гумусу поширені в усіх ґрунтово-кліматичних зонах і займають 42,9% території області. У районах зони полісся низький вміст гумусу характерний для 43,6% обстежених площ. У районах зони лісостепу низький вміст гумусу характерний для Рівненського (50,3%), Дубенського (43%), Здолбунівського 14 (51,3%), Корецького (48,9%) районів. Ґрунти із середнім вмістом гумусу займають 44,4% площ.

За висотою своєї поверхні область поділяється на північну частину, яка розташована в межах Поліської низовини, у тому числі Клесівської рівнини, (переважні висоти 140-180 м, мінімальна висота 134 м у долині річки Горинь), та південну частину, яка розташована на Волинській височині (переважні висоти 200-300 м). Найвищими її ділянками, що піднімаються понад 300 м, є Повчанська височина (до 361 м), Мізоцький кряж (до 342 м), а також Рівненське плато і Гоцанське плато. На крайньому півдні в межі області заходять схили Подільської височини, зокрема Кременецькі гори, де розташована найвища точка Рівненщини – 372 м.

Всього в області налічується 171 річка завдовжки понад 10 км. Усі вони належать до басейну Дніпра. Головною водною артерією є річка Горинь (довжина в межах області 386 км) зі своєю найбільшою притокою Случем. З інших значних річок на Рівненщині протікають Стир, Льва, Ствига, на крайньому північному заході – Прип'ять.

В області понад 500 озер різного походження (карстові, заплавні та інші). Серед них – Нобель, Біле, Лука, Велике Почаївське. Збудовано 31 водосховище (найбільші – Хрінницьке, Млинівське, Боберське) та понад 300 ставків.

Особливим багатством Рівненської області є унікальне природне середовище. Традиційно вважається, що основною метою природно-заповідної діяльності є збереження унікальних ресурсів. Той факт, що крім заповідання, метою діяльності об'єктів природно-заповідного фонду є рекреація, часто

ігнорується. Як результат, рівень використання заповідних територій в туристичному обслуговуванні є одним з найменших порівняно з іншими традиційними складовими існуючих туристичних продуктів та пропозицій.

Площа тутешніх природоохоронних територій та сягає 170 тис. га (8,3% території області, що вдвічі перевищує середній показник для України). На Рівненщині розташовані найбільший в країні заповідник – Рівненський природний, три регіональні ландшафтні парки, 13 заказників загальнодержавного значення, 110 заказників місцевого значення, 8 пам'яток природи загальнодержавного значення, 56 пам'яток природи місцевого значення та 96 заповідних урочищ [13].

Основним завданням щодо реалізації потенціалу природоохоронних територій є перетворення його на потужний інструмент екологічної освіти населення шляхом створення умов для змістовного сімейного, молодіжного та наукового туризму. Поряд із активізацією туристичної діяльності на територіях природно-заповідного фонду постає питання збереження природного середовища та мінімізації негативного впливу туристичної активності на нього.

Лісовий фонд області становить 818,7 тис. гектарів або 40,8% території області. Лісові масиви на території області розміщені нерівномірно, в основному зосереджені в її північній частині. Тому лісистість в різних районах області коливається від 5,7% в Гощанському районі до 57,2% – у Рокитнівському районі.

Середня забезпеченість лісом одного жителя області становить 0,89 гектара. Середній вік дерев у лісах Рівненщини – 53 роки. Загальний запас деревостанів – 133,1 млн. м³, у тому числі хвойних лісових насаджень – 94,6 млн. м³. У лісовому покриві хвойні породи дерев становлять 65,4%, м'яколисті – 23,8%, твердолисті – 10,8%.

Ліси області поділяються на чотири категорії захисності: природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення – 78,3 тис.

га, рекреаційно-оздоровчі – 66,9 тис. га, захисні – 53,6 тис. га, експлуатаційні – 599,7 тис. га.

Рис. 1.2.1 Лісистість Рівненської області [13]

Лісові ресурси області є достатніми для забезпечення розвитку деревообробної, меблевої промисловості, а також туристично-рекреаційної сфери. Разом з тим, потребує постійної уваги та фінансування робота із відтворення лісів та рекультивації земель, порушених внаслідок незаконного видобутку бурштину, піску та інших корисних копалин, протидії зниженню рівня ґрунтових вод, що, серед іншого, призводить до масового всихання дерев.

Крім того, з метою запобігання поширенню осередків усихання соснових насаджень необхідно здійснювати вчасне вилучення свіжозаселених шкідниками дерев.

Водне господарство є складовою господарського комплексу області та має значний вплив на розвиток і розміщення продуктивних сил.

Рівненська область багата водними ресурсами. Загальний об'єм поверхневих водних ресурсів в середньоводний рік становить 7 куб. км, які формуються за рахунок притоку транзитних річкових вод із суміжних областей

(4,7 куб. км) і річкового стоку місцевого формування (2,3 куб. км).

Показники забезпеченості водними ресурсами в розрахунку на один кв. кілометр території та на одного жителя області вищі від середніх по Україні у 1,3 та 1,9 раза.

На території області протікає 171 річка (загальною довжиною понад 10 кілометрів), загальна довжина яких становить 4459 км, з них одна велика - Прип'ять, шість середніх (Стир, Іква, Горинь, Случ, Ствига, Льва) та 164 малі річки.

На території області протікають 18 річок міжобласного та міждержавного значення, всі річки належать до басейну правої притоки Дніпра – річки Прип'ять.

В області нараховується 150 озер, загальна площа яких становить 29,5 км², сумарний об'єм води – майже 93,1 млн. м³. Серед найбільших озер області – Нобель (4,99 км²), Біле (4,53 км²), Острівське (1,12 км²).

Розміщено 12 водосховищ загальною площею 29,3 тис. га, сумарним об'ємом води 46,8 млн. м³. Найбільші водосховища – Хрінницьке (на річці Стир) і Млинівське (на річці Іква).

На території області знаходиться 1688 ставків, які займають площу 8,5 тис. га і акумулюють 93,4 млн. м³ води. Понад тисячу водойм передано на умовах оренди для рибогосподарських потреб.

Обласний центр – місто Рівне, є одним з найбільших міст Українського Полісся, розташоване в лісостеповій зоні України на Волинській височині в басейні річки Прип'ять. Через його територію протікає ліва притока річки Горинь – річка Устя, довжиною 68 км, яка має притоки: річку Безодня, струмки Тиннівка та Боярчик. Площа водозабору – 762 км². На річці Устя штучно створено 4 водоймища: Басівкутське водосховище та 3 ставки гідропарку. Також у місті Рівному знаходиться 146 артезіанських свердловин, з яких проводиться забір прісної підземної води. Ґрунтові води зустрічаються на

глибині 14 м. На основі інженерно-геологічних умов територія міста розділена на три будівельних типи сприятливий, менш сприятливий і несприятливий для забудови. Всі ґрунти мають високу природну родючість і придатні для росту всіх видів зелених насаджень, що характерні для лісостепової зони України.

Корисні копалини міста і Рівненського району представлені карбонатними породами (крейда), цегельно-череп'яною сировиною (суглинки, глина), торфом. Загальна площа усіх зелених насаджень в місті складає 563,9 га, в т.ч. на території міста розташовані 10 парків, загальною площею 104,4 га. Одним з найбільших, є парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення ім. Т. Шевченка площею 22,8 га. Сквери займають 32,75 га, набережні та бульвари – 23,3 га.

Наступним кроком передбачено дослідження історико-культурних ресурсів Рівненської області як чинника розвитку туристичної діяльності.

1.3. Історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності

Територія сучасної Рівненщини увійшла до складу величезної Волинської губернії Російської імперії і проіснувала до її краху. Після громадянської війни та інтервенції вона була захоплена Польщею і в 1921 р. за Ризьким договором знову відійшла до неї, а на початку Другої світової війни, після захоплення Польщі фашистською Німеччиною ці землі разом з іншими західноукраїнськими землями були возз'єднані у складі Української РСР.

На території Рівненської області розташовано: 1088 пам'яток археології (з них – 20 національного значення), 1761 пам'ятка історії, 352 пам'ятки архітектури та містобудування (з них – 109 національного значення), 84 пам'ятки монументального мистецтва. До Списку історичних населених місць

України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26. 07. 2001 р. за № 878, включено 13 населених пунктів Рівненської області: Березне, Володимирець, Гоща, Дубно, Дубровиця, Клевань, Корець, Мізоч, Млинів, Острог, Радивилів, Рівне, Степань.

Історія краю тісно пов'язана з просвітництвом в Україні. Тут жили і творили автор першого у Східній Європі підручника граматики і логіки Мелетій Смотрицький, першодрукар Іван Федоров та інші світочі української культури і писемності. Наша земля дала Україні Пересопницьке Євангеліє, яке відкрило і благословило дорогу до творчості рідною мовою. Саме на Пересопницькому Євангелії складають присягу президенти України.

У Рівненській гімназії в 1844-1845 роках викладав видатний український історик, письменник та громадсько-політичний діяч Микола Костомаров, у 1866-1871 – навчався відомий письменник-гуманіст Володимир Короленко. Національний університет «Острозька Академія» є унікальним закладом – правонаступником першого вищого навчального закладу східнослов'янських народів – Острозької слов'яно-греко-латинської академії, заснованої у 1576 році, з якою пов'язується ренесанс українського народу. Хроніка відродження академії починається з 1994 року, у 2003 році вона отримала статус національного університету.

Незважаючи на значні руйнування під час світових і громадянських воєн на Рівненщині збереглися фортифікаційні і монастирські споруди, закладені ще в середньовіччі, різностильові православні, католицькі та іудейські культові споруди XVII-XX ст. Архітектурна спадщина цивільного призначення представлена переважно житловими і адміністративними будинками та історичними пам'ятками XVII-XX ст. На території області розташований природний заповідник і кілька інших визначних природних пам'яток загальнодержавного значення. Серед них: комплекс пам'яток державного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви» в с. Пляшева

Радивилівського району; Мурована, Кругла, Татарська вежі XIV ст., Богоявленська церква XV ст. у м. Острог; Межиріцький монастир XV ст. в с. Межирічі Острозького району; палаци князів Острозьких і Любомирських XVI-XVIII ст. в м. Дубно та інші. Відновлено археологічні дослідження літописних міст Дорогобуж (Гощанський район) та Пересопниця (Рівненський район).

Улюблене місце відпочинку рівнян, пам'ятка садово-паркового мистецтва площею майже 30 га – парк ім. Т.Шевченка. Він і сьогодні дивує своїми затишними алеями, витворами природи та людини. В парку концертні, спортивні та дитячі майданчики, затишні кафе.

Дермань Здолбунівського району відома не тільки комплексом Свято-Троїцького монастиря, а й і як батьківщина Уласа Самчука та Бориса Тена – видатних українських письменників. Як писав Улас Самчук: „Дермань для мене центр центрів на планеті. І не тільки тому, що десь там і колись там я народився... Але також тому, що це справді „село неначе писанка”, з його древнім Троїцьким монастирем, Свято-Федорівською учительською семінарією...” За радянських часів твори Уласа Самчука можна було прочитати лише в спецфондах. Найвідоміші твори, які принесли письменнику світове визнання: трилогія „Волинь”, повість „Гори говорять”, романи „Кулак”, „Марія”.

Березнівський дендропарк площею 30 га створювався протягом 20 років кропіткою працею ентузіастів, студентів та викладачів Березнівського лісового коледжу. Нині тут налічується близько 900 видів і форм деревних рослин, серед яких чимало представників з різних континентів, що розміщені на ботаніко-географічних і систематичних ділянках. Географічними ділянками, у парку представлені Америка, Кавказ, Середня Азія, Далекий Схід, Сибір, Карпати, Крим та ін. У парку прокладені прогулянкові доріжки, споруджений каскад ставків, обладнані альтанки й оглядові майданчики; є окрема ділянка декоративних рослин, березовий гай (понад 40 видів берези), сади жасмину,

розарій. Щоб ознайомитись з дендрофлорою, необхідно пройти біля 7 км оглядових доріг дендропарку.

Визначною історико-архітектурною пам'яткою кінця XIX ст. є Тараканівський форт, який був збудований за останнім словом військової техніки на той час.

Це бетонно-земляне укріплення, виконане з використанням цегли, цементу, чавунно-ливарних деталей. В центрі чотирикутного форту знаходилась двоповерхова казарма для господарських, складських і житлових приміщень гарнізону, який складався з артилерійської роти і штату коменданта, а також гарнізонна фортечна церква. Форт-застава біля Дубно був збудований силами головного інженерного укріплення при військовому міністерстві Російської імперії.

Перша згадка про Рівне в історичних документах датується 1283 роком. Сучасна територія області – частина земель історичної Великої Волині. Територія міста та його околиці були заселені з давніх часів. Про це свідчать археологічні знахідки – римський щит, прикрашений різьбленням, і окремі римські монети (II). Виявлено залишки поселень, що існували тут у добу бронзи. Місто приваблює своєю історією та архітектурою. Безцінними є архітектурні пам'ятки – дерев'яна Успенська церква з дзвіницею (1756) і будинок колишньої гімназії.

Музей бурштину в Рівному створення на базі рівненської бурштинової фабрики “Бурштин України”. Серед експонатів музею – шматки бурштину віком до 40 мільйонів років, знайдені у різний час на території Рівненщини, а також виготовлені з нього ювелірні вироби. Зокрема, експонується найдавніший в Україні бурштиновий виріб – диск-амулет, якому приблизно 2,5 тис. років. Окрасою музею вважаються камені, в яких закристалізувалися комахи. Представлений шматок дикого бурштину вагою близько 2 кг. Експонати розповідають не тільки про історію видобутку бурштину у краї, а й

про єдине в Україні підприємство, яке займається його переробкою.

Місто Дубно згадується у літописах під 1100 р. як Дубен. Воно було розташоване серед неприступних боліт над рікою Іквою. З пізньосередньовічного міста-фортеці збереглися Луцькі брами XV-XVI ст.

Історико-культурний заповідник міста Дубно включає такі пам'ятки історії, культури й архітектури: Дубенський замок XV-XVIII ст. (палац князів Острозьких, палац князів Любомирських, надбрамний корпус), луцька брама XVI ст., Синагога XVI ст., Спасо-Преображенська церква XVII ст., Свято-Юріївська церква XVII ст., монастир кармеліток XVII ст., костел бернардинів і його келії XVII ст., костел Яна Непомука XX ст., Свято-Іллінський собор початку XX ст., світські будівлі XVIII-XIX ст. у центральній частині міста. До складу заповідника входить і краєзнавчий музей. Найдавнішою спорудою на території міста і найціннішою пам'яткою заповідника є Дубенський замок. У XIV ст. у селі Дубен, яке тоді входило до Острозького округу, Федір Острозький спорудив невеликий дерев'яний замок. Князь Костянтин Іванович Острозький у 1492 р. звів кам'яний замок. Стародавні мури Дубенського замку пам'ятають набіги кримських татар у XV столітті, напади козацьких загонів Максима Кривоноса та російського війська у XVII ст. Вони залишались неушкодженими під час Північної війни 1700-1721 рр., повстання Тадеуша Костюшка наприкінці XVIII ст. та французько-російської війни 1812 р. Тут перебували гетьман Іван Мазепа, шведський король Карл XII, цар Петро I, полководці Суворов і Кутузов. Тут зберігали свої скарби князі Острозькі, а згодом – нащадки Острозької ординації: князі Заславські, Сангушки, Любомирські. Тут, під охороною хоругв ординацького війська, надійно зберігались безцінні родинні архіви цих можновладців. У замку діяла ливарня – ливарна майстерня, де виготовляли гармати, культові речі для храмів та монастирів. Замок і нині зберігає таємниці та легенди тих століть [4]. У надбрамному корпусі, в якому жили князі і від якого до міста був покладений

підвісний міст, нині діють виставки середньовічних ікон, скульптур, підсвічників, дзвонів. Унікальною є скульптура вагітної Диви Марії напередодні народження Ісуса Христа, подібної скульптури немає ніде у світі. Одна з найдавніших реліквій – дзвін, відлитий 1572 р.

Вражає своєю величчю замок князів Острозьких, Любомирських XV-XVIII ст., який протягом віків декілька разів перебудовувався.

“Золотий” період Дубна припадає на останню чверть XVIII ст., коли зі Львова традиційні контрактів ярмарки, що славилися на всю Польщу, були перенесені до Дубна. Контракти сприяли росту чисельності жителів міста: купців, ремісників.

В Дубно в різні часи перебували видатні українські діячі: І.Вишенський, Г.Сковорода, Б.Хмельницький, Т.Шевченко, В.Лисенко, польські – Т.Чацький, А.Мальчевський, французький принц Конде та інші.

Сучасне місто залишається архітектурною скарбницею. Крім замкового комплексу тут знаходяться історико-архітектурні пам’ятки: синагога XVI ст., Спасо-Преображенська церква XVII ст., корпус келій монастиря кармеліток та комплекс будівель колишнього монастиря бернардинів XVII (костел якого у 1855 році був перебудований та освячений у Свято-Миколаївський православний собор), Іллінська та Георгіївська церкви поч. XX ст.

При в’їзді в Дубно з Рівного, на острові, знаходився вже не існуючий Хрестовоздвиженський монастир, настоятелем якого на рубежі XVI та XVII століть був Йов Залізо (Іов Почаївський).

Протягом віків Острог був культурним центром українських земель (перша літописна згадка відноситься до 1100 р.). Тут три століття знаходилась резиденція славетного князівського роду Острозьких, що дав Україні видатних полководців, меценатів, покровителів православної церкви. В XVI-XVII ст. В Острозі діяла перша вища школа у східних слов’ян – слов’яно-греко-латинська академія. Острозька друкарня в 1581 р. здійснила перше в світі повне видання

біблійних книг старого і нового заповіту церковно-слов'янською мовою.

У сузір'ї імен, що походженням, навчанням та викладанням в академії, науковою та літературною співпрацею пов'язані з Острогом – Герасим та Мілетій Смотрицькі, Іван Федоров, Іван Вишенський, Дем'ян та Северин Наливайки, Кирило Лукаріс, Петро Конашевич-Сагайдачний. Місто відвідали Тарас Шевченко, Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Іван Нечуй-Левицький, Михайло Коцюбинський, тут здобули освіту Агатангел Кримський та Іван Огієнко.

До архітектурних пам'яток міста належить замковий комплекс: житлова оборонна башта “Вежа мурована” – “Замок князів Острозьких” XIV-XVII ст. (єдиний в Україні і Східній Європі одновежовий житловий замок, який зберігся до сьогодні), Богоявленська церква XV-XVI-к.XIX ст., “Башта Нова” XVI ст., а також: Успенський костел XVI-к.XIX ст., Синагога XVI ст., Луцька надбрамна башта XV-XVI ст.

В острозькому культурному осередку разом з академією виникло найпотужніше тогочасне видавництво – кирилична друкарня Івана Федорова. Тут побачили світ греко-слов'янський “Буквар” – перший український підручник і перша друкована повна слов'яномовна Острозька Біблія. Заснований у стародавньому місті Музей книги та друкарства – один з двох повнопрофільних музеїв книги в Україні. Його експозиція присвячена історії української книги й охоплює період від виникнення слов'янської писемності до початку XX ст. Новітня історія книги розкривається через систему виставок, які постійно змінюються. Музейна колекція стародруків XVI–XVIII ст. налічує майже 1,5 тис. експонатів, серед яких – кириличні стародруки та видання друкарень Німеччини, Італії, Франції, Нідерландів, Швейцарії, Англії, Польщі, Литви, Білорусі. Музей книги має також колекцію антикварної та букіністичної книги (близько 4 тис.), а також колекцію оригінальної книжкової графіки та екслібрисів.

Острозька земля славиться своєю красою та великими православними святинами. Між річками Збитенкою та Вілією знаходиться мальовниче село Межиричі. В цьому колишньому містечку-фортеці з замком, оборонними мурами і вежами добре зберігся ансамбль будівель Троїцького монастиря-фортеці XV-XVII ст., Троїцька церква XV ст., стіни та башти поч. XVII ст., піч XVII ст.

Свято-Троїцький чоловічий монастир заснований монахами Києво-Печерської Лаври та вперше згадується в літописах у XIII ст. Монастирське життя відроджене у 1991 році. Головною святиною його є ікона Божої Матері “Життєдательниця”, написана у XIV ст. і привезена від Вселенського Патріарха князем Острозьким, як подарунок і благословення за вірність, великі турботи та охорону святого православ’я.

У затишному куточку Малого Полісся, в районі сполучення трьох областей Волинської, Львівської та Рівненської знаходиться державний історико-меморіальний заповідник “Поле Берестецької битви”. Тут, у цих священних для українців місцях, змагались та гинули за волю народу наші славні предки.

Влітку 1651 р. на полях сіл Пляшева і Острів відбулась одна з найбільших битв визвольної війни українського народу 1648-1654 рр. під проводом Б.Хмельницького.

Для вшанування героїв Берестечка поблизу місця битви у 1910-1912 рр. було створено архітектурний комплекс “Козацькі могили”, центром якого є Георгієвська церква в стилі українського бароко. Іконостас церкви, а також деякі внутрішні розписи виконані відомим українським художником І.С.Іжакевичем. На територію заповідника з сусіднього с. Острів була переведена Михайлівська церква (побудована в 1650 р.).

Корець (перша писемна згадка: 1150 р. Іпатіївський літопис), в давнину знаходився на торговельному шляху, що з’єднував Русь з Західною Європою,

відігравав помітну роль в історії давньоруської держави.

У 1258 р. в Корці перебував князь Данило Галицький, організовуючи оборону Волині від татаро-монгол. Протягом віків місто належало князям Острозьким, Корецьким, Чарторийським. У XVIII ст. стає одним з найбільших промислових міст Волині. Тут діяла фарфорово-парцелянова фабрика, вироби якої користувались великим попитом за межами краю.

Упродовж своєї історії Корець для багатьох ставав місцем історичного пошуку та творчого натхнення. У 1612-1619 рр. тут мешкав педагог і перекладач Лаврентій Зизаній, автор “Граматики словенської”. Через Корець пролягали маршрути просвітителя філософа Григорія Сковороди. Відвідував Корець М.Костомаров. Тут перебував Т.Шевченко, Л.Українка, І.Франко.

В сучасному Корці зберігаються пам’ятки історії та архітектури: залишки замку князів Корецьких, який упродовж століть змінювався від оборонної споруди з неприступними мурами до панського палацу у стилі бароко, церква св.Миколая XIX ст., базиліанський монастир, малий палац кн.Чарторийських - яскравий взірець світської архітектури ХУІІІ ст., костел св. Антонія.

А найчарівнішою перлиною в архітектурному ансамблі Корця є жіночий Свято-Троїцький монастир, що був заснований у 1620 р. На його території похована покровителька корецької обителі Анна Оленіна-Андро, яка в юні роки полонила О.Пушкіна.

Гощанський район розташований на межі двох природних та етнографічних зон – Волині і Полісся, займає територію басейну річки Горинь, найдовшої річки в Рівненській області (в минулому судноплавної).

Село Дорогобуж згадується в давньоруських літописах як центр удільного князівства Погориння. Перша літописна згадка відноситься до 1084 року. З 1972 року на вцілілій частині давньоруського городища проводяться археологічні розкопки. Недалеко від городища знаходиться пам’ятка архітектури XVI ст. Дорогобузька Свято-Успенська церква. Церковна реліквія,

перлина українського мистецтва – ікона Дорогобужської Божої матері (XIII ст.) нині знаходиться в Рівненському краєзнавчому музеї. В науковий обіг ця ікона ввійшла під назвою „Богородиця Одигітрія з Дорогобужа”.

Саме смт. Гоща відоме Свято-Михайлівською церквою (1639 р.) та Гощанським парком, який є частиною палацового ансамблю графів Валевських. Будинок Валевських – пам’ятка архітектури II половини XIX ст.

На території Гощанського Погориння знаходиться і одне з небагатьох сіл області, де збереглась пам’ятка народної архітектури – вітряний млин кінця XVIII – початку XIX ст. Це село Красносілля. Село Витків, що розташоване поруч, також має подібну пам’ятку. Вік Витківського млина, за свідченнями мешканців села, понад 200 років. Обидва млини потребують реставрації, після якої стануть не тільки окрасою Рівненських пейзажів, а й діючими млинами.

Пересопниця (перша письмова згадка датується 1149-им роком), столиця значного князівського уділу (літописної Погорини), була претендентом на роль політико-економічного центру східної Волині.

На пересопницькому престолі сиділи відомі представники династії Мономаховичів. Один з них, за легендою, Мстислав Ярославович (Німий) заснував монастир Різдва Пречистої Богородиці, зі стін якого судилося вийти в світ славетному Пересопницькому Євангелію (“Українська першокнига” 1556-1561 рр.). За встановленою з 1991 р. традицією на цій реліквії присягають на вірність державі Президенти України.

Барон фон Штейнгель Федір Рудольфович, відомий громадський, політичний, державний діяч української держави, останній власник Городоцького маєтку уславив с. Городок з унікальною пам’яткою природи – Вишневою горою. Разом з відомим українським істориком, археологом, етнографом М.Ф.Біляшівським у 1896 р. він відкрив в городку перший на Волині музей старожитностей.

На автотрасі Рівне – Луцьк знаходиться Клевань, згадувана під 1113 р.

Коливань в “Повісті времінних літ”. Про історичні події в Клевані нагадують залишки замку князів Чарторийських та ранньобарочний Благовіщинський костел 1610 р.

Перші відомості про Млинів належать до періоду панування литовського князя Олександра (1492-1506 р.). В 1566 р. Млинівські землі стали власністю Григорія Ходкевича, каштеляна віденського та гетьмана литовського.

Палац, який став однією з найбільших резиденцій польської знаті на Волині, був закладений в 1780 році за проектом Єфрема Шрегера, придворного архітектора польського короля Станіслава Августа, а парк впорядкований садівником Діонісієм Міклером – одним з найвизначніших садівників свого часу.

До 1939 року Ходкевичі проживали у флігелі палацу, який є пам’яткою архітектури класицизму на Україні. Зараз в колишньому приміщенні флігеля знаходиться Млинівський краєзнавчий музей.

Місто Дубровиця розташоване на Півночі Волинського краю, серед лісів Полісся. Археологічні розкопки на території міста та в його околицях свідчать про те, що людські поселення існували тут ще за часів неоліту. В історичних джерелах Дубровиця згадується починаючи з 1005 року. Це означає, що вона є найдавнішим містом Рівненської області. В XI столітті Дубровиця стає центром однойменного удільного князівства. Його жителі захищали свої землі від монголо-татарської навали 1240 року.

Уславили Дубровицю представники волинського князівського роду Гольшанських. Улянія Гольшанська прирівняна до православних святих, а Анастасія відома як меценат створення Пересопницького Євангелія.

21 вересня 2005 року місто відзначило своє тисячоліття і тоді ж було відкрито місцевий музей історії та етнографії, пам’ятники князівнам Гольшанським та Великому Кобзареві.

Старовинна Дубровиця повниться християнськими храмами, які

безперечно варті уваги туристів.

Щедра Поліська природа завжди визначала загальний портрет міста, яке приваблювало до себе людей з різних куточків світу.

Єдина найдовша діюча вузькоколійна залізниця в Європі розташована в Північних районах Рівненської області (Володимирецький та Зарічненський).

Тут усе, починаючи від чотирьохвагонного потягу з тепловозом, що є раритетним свідченням минулих років, до охайного шляху, на якому лежать рейки „музейного” року випуску, та рідкісної техніки, що і досі використовується в обслуговуванні вузькоколійної залізниці, створює відчуття нереальності та відкидає подорожуючих у минуле.

Потяг іде досить повільно – 30-40 км/год. Це чудова можливість насолодитися усією красою чудового пейзажу, незіпсованого цивілізацією: пісок, сосни, мішаний ліс, заболочені луки, відсутність людей та відчутти свіжий подих ранкового вітру. Потяг перетинає унікальний залізничний дерев'яний міст через річку Стир, поблизу с. Млинок Зарічненського району. Неподалік звідси розташовані славнозвісні озера Українського Полісся. Тож, у подорожуючих буде чудова нагода не лише проїхатися зазначеним маршрутом, а й зупинитися у мальовничих куточках, покататися на возі, запряженому кіньми покуштувати „юшки” або посмажити шашлик.

Базальтові стовпи – геологічний заказник на території Івано-Долинського родовища базальтів, що в с.Берестовець Костопільського району. Унікальні споруди із базальтових стовпів-багатогранників, що вишикувались стрункими рядами, вражають своєю монументальністю та стрункістю. Товщина стовпів коливається від 0,6 до 1,2 м. Переважають із товщиною 0,8-1,0м. Висота – від 3 до 30 м. Костопільське природне диво порівнюють із іншими відомими у світі місцями залягання базальтової породи: екзотичними базальтовими вулканічними конусами на Гавайських островах, нині діючими базальтовими вулканами Етна на о. Сицилія та Везувій в Італії.

Найстарішим деревом в Україні вважається 1300-річний дуб, що росте в урочищі “Юзефінська дача” Рокитнівського району. Дуб настільки старий, що давно уже став подібний не на дерево, а на якусь прадавнію руїну, овіяну вітрами, збатожену дошками, бити-перебиту блискавицями далеких і довгих віків. Обхват стовбура найстарішого дуба – понад 8 м. Маленьким дубком юзефінський дуб ріс уже в 700-му році першого тисячоліття. Коли в цих краях дружинники Київського князя Ігоря збирали з древлян данину (945), він досяг уже своєї зрілості. Місцеві жителі вважають дуб-патріарх своїм оберегом, приходять до нього на розмову і відпочинок, допомагають дереву загоїти завдані негодою рани.

Таким чином, Рівненщина – це територія, здатна дивувати своїми природними та історико-культурними дивами, проте вона погано освоєна з точки зору рекреації та туризму і очікує подальших досліджень. Тут вдало поєдналися пам’ятки природи, історії, культури, архітектури, що є вкрай важливим аспектом привабливості для рекреантів і туристів. При створенні туристичної інфраструктури, відкритті нових туристичних маршрутів та загалом розвитку рекреації на Рівненщині стануть у нагоді наведені характеристики рекреаційних об’єктів, які варті уваги туристів: історико-культурних заповідників міст Дубно та Остріг, національного історико-меморіального заповідника “Поле Берестейської битви”, Надслучанської Швейцарії, джерел Святого Миколая, Музею бурштину, базальтових стовпів, Свято-Троїцького чоловічого монастиря, Березнівського дендрологічного парку, музею Євангелія у с. Пересопниця, Новомалинського замку, 1300-річного дуба-патріарха та багатьох інших об’єктів.

У наступному розділі буде проаналізована оцінка розвитку туристичної діяльності у Рівненському регіоні.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РІВНЕНСЬКОМУ РЕГІОНІ

2.1. Організація туристичної діяльності в регіоні

У 2014-2018 роках в області здійснено комплекс заходів з розвитку туризму, становлення місцевого туристичного продукту та формування позитивного туристичного іміджу Рівненщини. Рівненщина -- одна з перших областей в Україні, яка розпочала впровадження світової практики розвитку Зелених шляхів (Greenways).

Досягнення Рівненщини – ефективний процес стратегічного планування, який завершився прийняттям єдиної в Україні Стратегії розвитку туризму Зеленого шляху «Медове коло» на 2018-2022 роки. Цей документ є дорожньою картою для Березнівського, Гощанського, Костопільського, Корецького та Рівненського районів, який увійде до європейської мережі Зелених шляхів.

Розпочато роботу із розвитку мережі туристичних маршрутів – працює експертна комісія з проведення маркування та знакування туристичних маршрутів області, промарковано 5 маршрутів загальною протяжністю понад 400 км: «Поліська січ», «Велика пригода у національному природному парку Дермансько-Острозький», «Валерина стежка», «Горинський берег», «Велопарк «Ремельський».

Започатковано процес впровадження інноваційного досвіду створення туристичних інформаційних офісів. В області працює 6 туристичних інформаційних офісів в містах Рівне, Острог, Сарни, Корець, смт Володимирець та Дубенському районі.

Одним із вагомих досягнень Рівненщини є її маркетингова кампанія, спрямована на активізацію туристичних потоків територією області. Так, колекційна туристична гра-квест «На власні очі» – найяскравіша в Україні

маркетингова кампанія, яка дозволила значно підвищити інтерес до туристичного потенціалу області та активізувати внутрішні подорожі. Загальне інформаційне охоплення гри – більше 8 тис. осіб.

Туристичний потенціал області представлено на 17 всеукраїнських та міжнародних виставках. Проведено 8 інфотурів для представників місцевих та всеукраїнських засобів масової інформації, загальний щорічний тираж видань із публікаціями становить 2 млн. екземплярів. Відеоролики про Рівненщину щороку транслювалися на всіх напрямках потягів ІнтерСіті. Середній щорічний трафік пасажирів – 260 тис. осіб.

Крім того, протягом 2014-2018 років в рамках «Програми розвитку туризму в Рівненській області на 2016-2020 роки» з обласного бюджету видано 15 кредитів на суму 577 тис. гривень.

У 2017 році за кошти державного фонду регіонального розвитку реалізовано проєкт із реконструкції благоустрою місця відпочинку туристів популярного туристичного об'єкта «Тунель Кохання» у смт. Клевань Рівненського району.

За підрахунками, здійсненими згідно із методикою Всесвітньої туристської організації, у 2018 році Рівненщину відвідали 807 тис. туристів, з них 24,2 тисячі – іноземці. Сума туристичного збору у 2018 р. склала 355 тис. грн. (див. рис. 2.1.1).

Рис. 2.1.1 Динаміка сплати туристичного збору за період 2014-2018 років, тис. грн., [11, 62]

В області ведеться системна робота щодо підвищення туристичної привабливості регіону. Разом з тим, туристична інфраструктура регіону потребує розвитку.

Історико-культурний потенціал: загальна кількість пам'яток історії, археології, містобудування та архітектури, монументального мистецтва в області – 1122. Найцікавішими туристично-екскурсійними об'єктами є Державний історико-культурний заповідник у м. Острог, Державний історико-культурний заповідник у м. Дубно, історико-меморіальний заповідник “Поле Берестецької битви”, Державний музей-заповідник “Козацькі могили”, монастир-фортеця XV–XVII ст.; Луцька брама XVI ст.; Синагога XVI ст.; Троїцький монастир-фортеця XV–XVII ст. і замок 1550 р.; та ін. пам'ятки. У Рівному 2 театри, створено державні музеї та 295 музеїв і музейних кімнат на громадських засадах

Тривала відсутність чітких механізмів обліку засобів розміщення усіх форм власності, контролю за послугами, що вони пропонують та добровільна сертифікація цих послуг призвели до того, що інформація про наявні в області готелі є лише наближеною до дійсності і не дає повного уявлення про рівень їх сервісу. А, отже, відсутні й гарантії того, що споживач отримає той спектр послуг, за які здійснює оплату. Зрозуміло, що така ситуація не могла й надалі залишатися безконтрольною.

Сьогодні в області зареєстровано 56 суб'єктів туристичної діяльності, серед них 10 туроператорів. За результатами державної статистичної звітності спостерігається позитивна динаміка показників роботи туристичних підприємств. Так, обсяг наданих туристичних послуг протягом першого півріччя 2020 року становить понад 5,5 млн. грн., що на чверть перевищує відповідний показник минулого року, до бюджету туристичними підприємствами сплачено 353,4 тис. грн.

На виконання заходів регіональної програми створено бази даних,

зокрема, про санаторно-оздоровчі заклади, розміщення закладів громадського харчування. Рівненщина бере участь в спеціалізованих галузевих виставках і ярмарках, зокрема у Міжнародному туристичному салоні, Міжнародній туристичній виставці „Україна – подорожі та туризм”, Всеукраїнській виставці-ярмарку „Українське село запрошує”, Всеукраїнській виставковій акції „Барвиста Україна”. Особливо актуальним для нашої області є розвиток сільського туризму. Для цього є хороші природні і людські ресурси. Крім того, сільський туризм дає можливість розв’язати низку проблем соціально-економічного розвитку села, створити нові робочі місця, особливо для жінок, стимулювати розвиток сфери послуг – розважальних, транспортних, торгівлі, зв’язку, служби побуту. Розширюються можливості реалізації продукції особистого підсобного господарства. Крім того, виникає потреба в сувенірній продукції, а це в свою чергу сприяє розвитку та збереженню народних ремесел. Сектором з питань туризму і курортів облдержадміністрації в 13 районах області спільно з представниками Кластеру сільського туризму „Оберіг” (Хмельницька область) проведено навчальні семінари „Сільський туризм – нові можливості для подолання безробіття в сільській місцевості”. Учасники семінарів, яких зацікавила перспектива розвитку сільського туризму, взяли участь у виїзному семінарі, що проходив в смт Гриців Хмельницької області. Як результат, на 2020 рік в області надають послуги сільського туризму 90 власників агросадиб в Березнівському, Демидівському, Радивилівському, Зарічненському та Рівненському районах. Здійснюється робота щодо підтримки та впровадження інноваційних проектів в галузі туризму. Так, в області проводяться роботи щодо створення садиби „Ремісничий екохутір „Плугаки” в с.Дермань-1 Здолбунівського району. Це один з перших реальних проектів „живої” музейної садиби в Україні. Для того, щоб такі проекти були не поодинокі і реалізовувались в кожному районі та місті області, необхідно започаткувати проведення конкурсу на кращий інноваційний проект в галузі

туризму. З метою поширення інформації про туристичні можливості Рівненщини підготовлено ряд рекламно-інформаційних матеріалів: туристичну карту-схему Рівненської області, буклети „Запрошує Рівненщина”, „Рівненщина фестивальна”, „Вузькоколійна залізниця”, набір листівок „Рівненщина”, в яких висвітлено основні туристичні маршрути, об’єкти та події на теренах області, підготовлено відеофільм „Рівненщина запрошує”; створено WEB-сторінку „Рівненщина туристична”, розроблено методичні рекомендації з розвитку сільського туризму. Розпочато роботу щодо виготовлення туристичного путівника Рівненської області.

З метою популяризації туризму на Рівненщині, обласна державна адміністрація спільно з пресою проводила акцію “Сім чудес Рівненщини”, результатами якої є наступний розподіл місць:

1. Вузькоколійна залізниця “Антонівка-Зарічне”.
2. Тараканівський форт (Дубенський район).
3. Історико-культурний комплекс м. Острога.
4. Заповідник “Поле Берестецької битви” (с. Плешева Радивилівського району).
5. Свято-Троїцький жіночий монастир (м. Корець).
6. Замок князів Любомирських (м. Дубно).
7. Свято-Троїцький чоловічий монастир (с. Межиріч Острозького району).

Одним із вагомих досягнень галузі в контексті реалізації програми розвитку туризму стала практика кредитування власників агросадиб. Започаткована ще у 2008 році допомога, що надається з метою сприяння розвитку сільського туризму, досі залишається єдиним подібним досвідом підтримки цього виду туристичної діяльності в Україні. Крім того, механізм її надання продовжує вдосконалюватися відповідно до нових викликів часу. Так, з 5 тис. гривень, які господарі отримували впродовж перших двох років, сума кредиту зросла до 15 тис. гривень, а згодом – до 40 тис. гривень. Сьогодні

термін кредитування становить 10 років зі ставкою 2 відсотки річних.

Всього з 2008 року видано 82 кредити на розвиток сільського туризму на загальну суму 1 млн. 43 тис. гривень, в тому числі 495 тис. гривень профінансовано із загального фонду. Ці кошти поступово повертаються власниками садиб, що дає змогу їх повторного використання для продовження практики кредитування (повернені та повторно використані 548 тис. гривень). Варто зазначити, що перші видані кредити використовувалися на створення елементарних зручностей на базі садиби, зокрема облаштування санітарно-гігієнічних вузлів, проведення газу та води. Сьогодні ж тенденція використання кредитних коштів змінилася у бік розширення спектру туристичних послуг та підвищення їх якості. Підтвердженням очевидної трансформації пріоритетів від кількості до якості є й зміна в динаміці показників діяльності суб'єктів сільського туризму. Так, впродовж останніх років чисельність агросадиб області залишається стабільною або зменшується, однак зростання кількості обслугованих ними туристів свідчить про новий рівень послуг сільського туризму.

Протягом 2011-2019 років Рівненщина виступила ініціатором та активним учасником різнопланових туристичних проєктів, що сприяли реалізації її туристичного потенціалу та формуванню позитивного туристичного іміджу. Одним з них став комплекс заходів під назвою «Волинь туристична», який об'єднав зусилля та ресурси Рівненської, Волинської, Тернопільської, Житомирської та Хмельницької областей задля створення спільної туристичної пропозиції на базі територій історичної Волині. В рамках проєкту відбулася міжрегіональна конференція, розроблена концепція бренду, під яким здійснювалася маркетингова кампанія, створений Інтернет-портал (volyntravel.com.ua), який наповнений актуальною туристичною інформацією.

Рівненщина долучилася до проєктів, спрямованих на просування місцевого туристичного продукту на міжнародний ринок. В рамках реалізації

проектів «Via regia – культурний шлях Європи», «Я їду в Україну», «7 чудес України: замки, фортеці, палаци», «Вишиваний шлях», «Green Way» підготовлена необхідна інформація про область, здійснені апробації відповідних туристичних маршрутів тощо.

Протягом останніх років підвищився рівень активності громадського сектору Рівненщини, який активно долучається до реалізації туристичних проектів. Так, сьогодні в області реалізуються проекти «Розвиток сільського зеленого та екологічного туризму як планомірна складова економічного розвитку Березнівського району» та «Шляхами штетлів. Об'єкти єврейської культурної спадщини в транскордонному туризмі».

Важливою частиною заходів програми розвитку туризму стало проведення моніторингу туристичної інфраструктури Рівненщини, розроблення й опис тематичних туристичних маршрутів. Управлінням культури і туризму облдержадміністрації систематизовано інформацію про 1500 об'єктів та створено 22 міжрегіональні туристичні маршрути різного спрямування. Проведена інвентаризація туристичної інфраструктури та паспортизовано 345 об'єктів.

У рамках реалізації програми розвитку туризму започатковано та проведено фестивалі «Бурштиновий шлях» та «Волинський серпанок», що стали невід'ємною частиною туристичного іміджу області. Регіональний відкритий етно-тур-фест «Бурштиновий шлях» проводився чотири роки поспіль та збирав навколо себе учасників та гостей з більшості регіонів України, а також іноземців (з Німеччини, Польщі, Китаю, Росії, США). Кількість його учасників та відвідувачів зростала з року в рік та сягнула 12 тис. осіб (перший фестиваль відвідало 6 тис. осіб).

Обласний відкритий фестиваль історії та традиційної культури Волині «Волинський серпанок», який зібрав у своєму колі майстрів ткацтва історичної Волині, став не лише масштабною туристичною подією, а й вагомим кроком до

популяризації унікального полотна-серпанку, яке ткали лише на наших теренах. Сьогодні унікальні серпанкові костюми представляють Рівненщину як в рамках виставкових експозицій, так і під час соціальних заходів, таких як Ukrainian Fashion Week.

Одним з вагомих напрямів реалізації програми розвитку туризму є здійснення маркетингової кампанії, спрямованої на популяризацію локального туристичного продукту Рівненщини. Виставкова діяльність є найефективнішим промоційним інструментом. Туристичний потенціал області щороку представлений під час всеукраїнських та міжнародних заходів, учасниками яких є близько 2,5 тис. організацій з майже 50 країн світу. Так, протягом п'яти років експозицію Рівненської області відвідали близько 200 тис. учасників та гостей спеціалізованих виставкових заходів.

Проведення інфотурів для представників засобів масової інформації також є важливим та одним з найрезультативніших маркетингових методів. У рамках одного інфотуру за участю 16 представників провідних всеукраїнських спеціалізованих видань вдалося охопити 1,3 млн. осіб за допомогою друкованих публікацій та 60 тис. осіб за добу через Інтернет-сторінки.

Спільно з місцевими засобами масової інформації систематично здійснюється активна маркетингова кампанія місцевого туристичного потенціалу. Реалізований проект «Відкрий Рівненщину», в рамках якого протягом чотирьох місяців опубліковані 16 тематичних сторінок, присвячених туристичному потенціалу кожного з районів області. Інформації про послуги сільського туризму публікуються на сторінках довідкових видань та в Інтернет-ресурсах.

Результатом зазначеної діяльності є активізація туристичних потоків Рівненщиною. Позитивна динаміка обсягу туристичних послуг, наданих туристичними фірмами області у 2010-2019 роках, підтверджує цей факт. Показник 2014 року не врахований, оскільки він не відображає реальної

тенденції розвитку галузі, а є наслідком останніх політичних подій.

Збільшуються й обсяги надходжень до бюджетів усіх рівнів. Лише за підсумками діяльності туристичних фірм щороку в середньому на 10 відсотків збільшується розмір платежів до бюджету. Відповідно до обрахунків, здійснених згідно з методикою Всесвітньої туристської організації (ВТО), частка надходжень до бюджету від туристичної галузі у 30 разів перевищує дані офіційної статистики.

В області існують передумови для розвитку сентиментального туризму. Все більше розвивається сільський зелений туризм. Є багато власників агроосель. Цей вид туризму допомагає вирішувати проблеми зайнятості населення.

Але в реальній економічній ситуації краю є проблеми:

1. Демографічна ситуація. У області досить високий для України природний приріст населення. Значна частина населення вимушена здійснювати сезонні міграції в пошуках роботи.

2. Екологічні проблеми пов'язані з радіоактивним забрудненням північної частини Рівненської області внаслідок катастрофи на ЧАЕС.

3. Фінансування регіону відбувається по залишковому принципу, не включення його до першорядних.

Туризм не набув належного розвитку, незважаючи на значні лісові масиви, вигідне геополітичне та транспортне положення, великої мережі річок (сприятливі умови для розвитку риболовного та мисливського туризму).

Туристично-рекреаційні можливості Рівненської області забезпечує сервісна мережа обслуговування. Для надання туристичних послуг приїжджим та мешканцям Рівненщини створено у м. Рівне дочірнє підприємство АТ «Укрпрофтур» під назвою «Рівнетурист». Це підприємство організовує міські екскурсії (автобусні і тролейбусні) та екскурсії по області (автобусні).

Основними напрямками розвитку туризму в Рівненській області є:

- міжнародний туризм та проведення спільних туристичних маршрутів з Білорусією;
- організований туризм відомими історичними місцями Рівненщини; відпочинок і оздоровлення людей в мережі будинків відпочинку, пансіонатах, санаторіях тощо;
- комерційний туризм;
- «дикий» туризм – самостійно відпочиваючі жителі інших регіонів.

Таким чином, становлення туристичної галузі на Рівненщині має важливе значення для соціально-економічного розвитку області. Зокрема, внесок туристичних підприємств у розбудову місцевої економіки проявляється у збільшенні частки зайнятого населення в туризмі в умовах загального зростання рівня безробіття.

Поряд з цим внесок підприємств інфраструктури туризму Рівненщини до місцевого бюджету й досі являється незначним, а його частка у структурі навпаки скоротилася на 0,5%. Величина грошових надходжень від туристичних підприємств все ж являється недостатньою аби забезпечити належний рівень розвитку інфраструктури туризму та пристосування її до сучасних потреб споживачів.

У Рівненській єпархії загальна кількість монастирів – 8, з них: чоловічих – 2, а жіночих – 6, із загальною кількістю ченців – 381. Монастирі, скити та монастирські подвір'я Рівненщини активно використовуються у туристичних маршрутах. Дослідимо найголовніші з них.

Перший маршрут – це: Синій маршрут - 124 км: м. Рівне – м. Костопіль – с.Базальтове – с. Малий Стидин – с.Вел. Стидин – с. Великий Мидськ – с. Жобрин – смт. Клевань - с.Суськ – с.Городок – м.Рівне.

м. Костопіль. У Костопільському краєзнавчому музеї діють етнографічна, природнича, археологічна експозиції та експозиція під відкритим небом “Військова техніка періоду II Світової війни”. Варто також відвідати Храм

Святого Олександра Невського, що є пам'яткою архітектури кінця XIX ст. В с. Базальтове знаходиться геологічний феномен – базальтові стовпи (Івано-Долинське родовище базальтів). Поклади базальтів є свідченням того, що 600 мільйонів років тому на цій території активно діяли вулкани. Це єдине в Україні місце, де залягають поверхневі базальти – восьмигранники висотою з дев'ятиповерховий будинок. Майдани Парижа, Брюсселя, Берліна, Варшави та Москви викладені бруківкою з Рівненських базальтів. с. Малий Стидин. Урочище Гутвин - місце постою армії УПА та центр повстанського руху на Костопільщині в роки II Світової війни. В 1942 році тут діяв перший штаб УПА. Зараз, впродовж багатьох років, 14 жовтня тут проводяться заходи із вшанування героїв-земляків.

с. Великий Стидин. Покровська церква і дзвіниця, 1768 р. - пам'ятки архітектури національного значення, приклад волинської школи дерев'яної народної архітектури. Маршрут може бути продовжений у напрямку смт. Степань, Сарненського району. В агросадибах с. Гута можна заночувати, скуштувати домашні страви та замовити культурно-розважальну програму. На страусиній фермі у с. Великий Мидськ розводять чорних африканських голубошиїх страусів. Птахи перебувають в умовах, наближених до природних. У с. Жобрин можна зробити привал, відпочити на березі озера в сосновому лісі. Саме тут знаходяться відомий далеко за межами області санаторій „Червона калина” та база відпочинку „Сосновий бір”. В смт. Клевани зберігся замок князів Чарторийських (1475 р.), костел Благівіщення з дзвіницею (1630 р.) та церква Різдва Христового (1777 р.), синагога VII). На околиці селища можна зачерпнути цілющої води із джерела „Бездня”, яке з'явилося на місці, де колись стояла церква Святої Діви Марії, що пішла під землю під час татарської навали.

У с. Суцьк розташований спортивно-мисливський клуб „Арсенал”, де пропонують відпочинок на природі, катання на конях чи поні, пейнт-бол,

спортинг.

В с. Городок варто завітати до Свято-Миколаївського жіночого монастиря та прихилитися до головної святині обителі – благодатного образу Матері Божої “Милосердної” (Козельщанської), яка була передана в дар монастирю Києво-Печерською Лаврою. Територія монастиря з усіх сторін омивається водою і є дуже мальовничою. Неподалік розташований ботанічний заказник Вишнева гора, де можна познайомитися з унікальними видами флори. Краєвиди у цьому заповідному куточку природи захоплюють кожного, особливо у травні, коли цвіте карликова степова вишня.

Другий маршрут – це: Червоний маршрут – 179 км: м.Рівне – с.Дорогобуж – смт. Гоща - с. Синів – с.Витків – с.Красносілля – с.Липки - с. Вел.Межирічі – с. Маринин – с. Більчаки - с.Губків - м. Березне – м.Рівне.

У с. Дорогобуж варто звернути увагу на кам’яну Свято-Успенську церкву - пам’ятку архітектури 16 ст. За переказами, у підвалі Успенської церкви похована Ганна Гойська - засновниця Почаївського монастиря. Поряд знаходяться залишки давньоруського городища XI-XIII ст.

У смт. Гоща цікавими об’єктами огляду є: Свято-Покровський жіночий монастир - культурно-освітній центр Волині періоду 1629-1672 років; Свято-Михайлівська церква (1639 р.); Садба Валецьких та парк-пам’ятник садово-паркового мистецтва державного значення середини XVIII ст. з 54 видами рідкісних дерев та кущів. Серед дерев є дуже екзотичні види – дволопатеve гінкго, софора японська, болотяний дуб. У 1595 році в с.Синів збудовано церкву Івана Богослова , в якій, за переказами, козаки Максима Кривоноса освячували свої шаблі та бойові знамена. В 1857 році прихожани звели дзвіницю, яка до сьогодні зберегла свій первинний вигляд. В с.Витків, с. Красносілля збереглися вітряні млини кінця XVIII – початку XIX ст. Щороку восени в с.Красносілля проводиться обласний фестиваль народної творчості „Красносільські вітряки”.

с.Липки. Місцем паломництва є Свято-Успенський Липецький чоловічий монастир. Тут прочани мають можливість приклонитися до мощів святих та випити води з цілющого джерела. Цікавою є дзвіниця з гучними дзвонами.

У с. Великі Межирічі можна оглянути Палац Стецьких – пам'ятку архітектури ХІХ ст. та костел св.Антонія в стилі бароко (1702 р.). с. Маринин. Залишки княжого замку, залишки палацу князів Корецьких, давньоруське городище ХІ-ХІІІ століть з оборонними валами, які збереглися до нині. Неподалік с. Маринин розташоване урочище „Вал”, де зараз на місці колишнього чоловічого монастиря, заснованого в другій половині ХVІ століття, стоїть кам'яний хрест. В урочищі росте реліктова рослина – азалія понтійська. Жителі Маринина люблять розповідати легенди про нещасливе кохання Азалії - дочки вельможного татарина і місцевого красеня Івана.

с. Більчаки. На правому березі річки Случ, неподалік від сучасного кладовища, виявлено давньоруське городище ХІ-ХІІ ст.

Гідрологічна пам'ятка місцевого значення “Більчаківські джерела” займає площу понад 3 га . Через урочище “Щербовець”, що знаходиться між селами Більчаки та Маринин, в глибокому яру в'ється вузький потічок, що живиться родоновими джерелами. Родонова вода використовується для лікування захворювань опорно-рухового апарату.

с. Губків. Над р.Случ на горі висотою близько 30 м . знаходяться розвалини середньовічного Губківського замку, який вважався одним з найдосконаліших оборонних споруд Волині. Замок зруйнований шведами у 1709 році. Про колишню велич споруди говорять лише залишки стін, вимуруваних з каменю. З гори, на якій стояв замок, відкривається чудовий вид на регіональний ландшафтний парк „Надслучанський”. За красу тутешніх пейзажів парк називають Надслучанською Швейцарією. Він знаходиться на краю Українського кристалічного щита, що визначає особливості рельєфу та створює сприятливі умови для багатьох видів активного туризму, зокрема

скелелазіння та сплавів по р.Случ.

Третій маршрут: Фіолетовий маршрут – 97 км: Рівне – Гільча - Верхів – Урочище Діброва - Острог – Межиріч – Розваж – Хорів – Оженин – Тайкури – Рівне.

У с. Гільча варто зупинитися біля Гроту святого Миколая, відомого далеко за межами Рівненщини. За переказами, ще один з князів Острозьких в XV ст. збудував біля нього першу каплицю. У XVII ст. тут побував Богдан Хмельницький. В кінці XVIII ст. власник с.Гільча Ігнацій Підгородецький змурував над джерелом каплицю-грот та басейн, які збереглися донині. Щороку в травні і грудні тут відбуваються молебні в день Св. Миколая “Райський закуток” - саме так говорять про с. Верхів. Тут туристів приваблює великий став, прозваний “верхівським морем”. Далі по маршруту – Острог , древнє місто, де в XVI-XVII ст. діяла перша вища школа в східній Європі – слов’яно-греко-латинська академія, Іван Федоров вперше в світі надрукував повне видання біблійних книг старого і нового заповіту церковнослов’янською мовою.

За 3 км від Острога розмістилось с. Межиріч. Саме тут знаходиться Свято-Троїцький чоловічий монастир, заснований монахами Києво-Печерської Лаври в XIII ст. Головною його святинею є ікона Божої Матері “Життєподательниця”, написана у XIV ст. і привезена від Вселенського Патріарха князем Острозьким. Свято-Троїцький Межиріцький монастир вважається одним з наймальовничіших оборонних монастирів України.

с. Розваж – одне з найдавніших поселень краю. У 1508 році князь Костянтин Острозький розгромив тут загін татар. Цікавою є церква Святих Кузьми і Дем’яна. Серед привабливих місць - давньоруське городище , озерця в урочищі Безодня, Вапельня , Ксьондзова криниця , а також Свяття – урочище з цілющим джерелом. с. Хорів вперше згадується в 1617 р. як власність князя Януша Острозького. Важливим об’єктом в селі є церква Святих Петра та Павла

(1781 р.). Існує легенда, що в церкві поховано мощі некоронованого короля України, засновника „Острозької Академії” – К. Острозького. Село отримало назву через гористу місцевість. Тут є Вавжикові та Мусійові гори, Кадобкова гора, урочища Скунівка й Суслівка. Біля висоти Корольової ви можете натрапити на одне з найкращих хорівських джерел.

Околиця с. Оженин приховує сліди ранньослов'янських поселень. У селі є церква Святого Архистратига Михаїла (1871 р.), де зберігаються цінні стародруки, рукописи, хроніки, копії метричних книг 1800 року. Через Оженин проходить залізниця і потягом можна дістатися до Рівного, Києва чи Львова. В с. Тайкури можна оглянути руїни замку 16 ст., залишки костелу св. Лаврентія 1710 р. Навпроти костелу, на північ знаходиться Покровська церква (1730 р.).

Четвертим маршрутом є: Зелений маршрут - 110 км: Рівне - Здолбунів – Гільча – Верхів - Дермань – Будераж – Семидуби – Дубно – Тараканів – Онишківці - Мирогоща – Варковичі.

Перша писемна згадка про м. Здолбунів відноситься до 1497 р. Під час визвольної боротьби 1648-1654 рр на околицях міста був розташований штаб війська Б.Хмельницького. Об'єкти огляду: костел Св. Ап. Петра і Павла, Свято-Катеринівська церква, церква Успіння Пресвятої Богородиці. Здолбунів – одна з найбільших вузлових залізничних станцій Львівської залізниці.

Перлиною с. Дермань є Дерманський Свято-Троїцький монастир (1499 р.) - один з осередків слов'янської культури на Волині. Головною його святинею є чудотворна Казанська ікона Божої Матері. В с. Дермань діє садиба-музей „Ремісничий хутір Плугаки”, де зібрані раритетні предмети народного вжитку та можна навчитися традиційним ремеслам – соломоплетінню, писанкарству, бджільництву.

с.Будераж туристів вабить мальовничий став серед лісів. Тут можна поставити намети та на кілька днів забути про метушню міського життя. Все необхідне для відпочинку (рибацький інвентар, намети, човни, камери,

матраци, дитячі круги для плавання, фотоапарат, інвентар для приготування шашликів) можна взяти на прокат у власника агросадиби у с. Суйми. На відстані 5-ти км від Будеража знаходиться урочище Гурби – місце найбільшого бою за всю історію збройного протистояння між УПА та радянськими військами. Маршрут проходить через Дермансько-Мостівський ландшафтний парк. Тут в озері с. Святе водиться форель.

Між селами Плоска та Семидуби знаходиться місце останнього козацького редуту. Тут 10 липня 1651 року, як стверджують літописці, трагічно та велично завершилася Берестецька битва. На Козацькому редуті щороку в першу неділю липня відбуваються урочистості. Поблизу сіл Тростянець і Залужжя знаходиться Свята гора „Іспряча” або „Божа гора”, яка відома на Волині своєю чудодійністю.

В м.Дубно основні об’єкти огляду - Дубенський замок XV-XVIII ст., Луцька брама XVI ст., Синагога XVI ст., Спасо-Преображенська церква XVII ст., Свято-Юріївська церква XVII ст., монастир кармеліток XVII ст., костел бернардинів і його келії XVII ст., костел Яна Непомука XX ст., Свято-Іллінський собор поч. XX ст., світські будівлі XVIII-XIX ст. у центральній частині міста.

Тараканівський форт – пам’ятка фортифікації кінця XIX ст., що поблизу с. Тараканів, був збудований на випадок війни. Тоді Рівненщина була прикордонною зоною Російської імперії. Вже в 1900 р. його перетворили на склад, а згодом - на в’язницю. У 1915 році шедевром військової інженерної думки скористалися австрійці, після того як російські війська без бою покинули форт. Через рік вони його і зруйнували під час знаменитого Брусилівського прориву. А сьогодні без провідника і ліхтарика краще не вирушати в його катакомби.

с. Онишківці. Скит Святої Праведної Анни є одним із “наймолодших” монастирських обителей України та славиться цілющою властивістю води, що

б'є з джерела св. Анни. Вода зцілює від багатьох хвороб, зокрема від безпліддя. Джерела не замерзають і взимку, температура води протягом року однієї температури +4°C. І в будні, і під час великих церковних свят Святі джерела відвідують тисячі паломників і туристів.

В с. Мирогоща варто завітати до Мирогощанського аграрного коледжу - єдиного в Україні навчального закладу, який має спеціалізацію "кінний тренінг". Тут працює іподром, можна покататися верхи та познайомитися з особливостями утримання і тренування спортивних коней. Особливо цікавим є Свято зими (лютий).

Жовтий маршрут – 65 км: Рівне – Городок – Грабів - Оржів – Клевань – Білівські Хутори – Рівне.

с. Городок. Пересопницьке Євангеліє. Пересопниця – столиця значного князівського уділу (літописної Погорини), була претендентом на роль політико-економічного центру східної Волині.

Барон фон Штейнгель Федір Рудольфович, відомий громадський, політичний, державний діяч української держави, останній власник Городоцького маєтку, разом з відомим українським істориком, археологом, етнографом М.Ф.Біляшівським у 1896 р. він відкрив в с. Городок перший на Волині музей старожитностей. На автотрасі Рівне–Луцьк знаходиться Клевань, згадувана під 1113 р. Коливань в "Повісті времінних літ". Про історичні події в Клевані нагадують залишки замку князів Чарторийських та ранньобароковий Благовіщенський костел 1610 р.

Далі маршрут лежить до с. Грабів , де знаходиться пам'ятка археології XII – XIII ст. - курган, відомий як „Грабовський Вал”. Саме тут відбувалися події, описані в однойменній поемі М. Степаненка. На вершині валу розміщені дві святині – церква св.Юра (1775 р.) та старовинний цвинтар. Перша згадка про с. Оржів датується 1577 роком. Тут знаходиться Преображенська церква (1770 р.). Найбільше туристів до селища ваблять береги р. Устя та ліс, де можна розбити

наметове містечко, зупинившись для риболовлі або відпочинку біля водойми. с.Білівські Хутори – центр релігійного паломництва. Село відоме Різдво-Богородичним жіночим монастирем, основною святинєю якого є чудотворна ікона Божої Матері «Прикликання загиблих».

Зробим невелику характеристику основних монастирів як об'єктів туризму. Свято-Георгіївський чоловічий монастир на Козацьких Могилах в с. Пляшева (Радивилівський район, Рівненська область). Свята обитель стоїть як фортеця на острові Журавлиха в с. Пляшева на Рівненщині. Але зовсім не фортифікаційне значення монастиря приваблює своєю історією. У 1914 р. тут було облаштовано та уквітчано найбільшу в Україні могилу козаків та селян, що загинули під час Берестецької битви 1651 р. Так було покладено початок створенню духовно-меморіального комплексу «Козацькі могили». Протягом віків поле Берестецької битви, о. Журавлиха – де православний люд під хрестом складав знайдені козацькі черепи та кості – притягували до себе нащадків славних козаків. Це місце стали називати Козацькими Могилами.

Чернеча молитва над козацькими кістками відновилася у липні 2002 р. з відродженням на Козацьких Могилах Свято-Георгіївської обителі. Благословив відкриття монастиря Високопреосвященніший архієпископ (пізніше – митрополит) Рівненський і Острозький Даниїл (+2005 р.).

Корецький Свято-Троїцький жіночий монастир – православний (УПЦ МП) жіночий монастир у місті Корці на Рівненщині. У 1620-1630 у Корецькому францисканському Свято-Троїцькому монастирі спорудили барокові костел та корпус келій. Будівництво закінчено 1810 року князем Йосипом Чарторийським, останнім з князів Корецьких.

21 вересня 1880 року обитель було освячено як Свято-Троїцький жіночий монастир. Після того сюди переселено черниць із Свято-Воскресенського монастиря, а там організовано притулок для дівчат. Від 1897 року при монастирі існувала двокласна школа. За радянської влади монастир був одним

із дев'яти українських монастирів, що лишився незакритим. Через закриття монастирів 1959-60 сюди було переведено монахинь із монастиря в селі Пляшева та Дерманського Свято-Троїцького монастиря. У 1969-70 роки в монастирі проведено великі реставраційні роботи. Від 1984 року Свято-Троїцький жіночий монастир у Корці – ставропігійний, тобто підлягає безпосередньо патріархові Московському.

Нині у Корецькому Свято-Троїцькому жіночому монастирі перебувають 120 монахинь і послушниць. У монастирі культивується золотошвейне мистецтво – виготовлення митр, плащаниць.

Однак, незважаючи на швидкі темпи розвитку, туристична галузь, як України загалом так і Рівненщини зокрема, має безліч проблемних питань, які необхідно вирішити найближчим часом. Основними серед них є:

- забезпечення державної підтримки розвитку туризму в Україні;
- активізація розбудови курортної сфери;
- відпрацювання механізму створення сприятливих умов для залучення інвестицій, спрямованих на будівництво нових та реконструкцію діючих об'єктів туристичної і курортно-рекреаційної сфер, спрощення процедури узгодження інвестиційних проектів;
- реалізація комплексу заходів для розвитку масового внутрішнього туризму, передусім соціального туризму, як чинника підвищення якості життя громадян України;-розбудова туристичної інфраструктури за напрямками міжнародних транспортних коридорів та створення системи безпеки туристів;
- ефективне й раціональне використання пам'яток культурної спадщини для розвитку туризму;
- активізація розвитку дитячого, молодіжного та сільського туризму.

Належне вирішення цих та багатьох інших питань дозволить значно пришвидшити розвиток туристичної сфери області, створити відповідну туристичну інфраструктуру, що в свою чергу призведе до збільшення кількості

нових робочих місць, податкових надходжень, поліпшення загального інвестиційного клімату.

Сьогодні в області зареєстровано 56 суб'єктів туристичної діяльності, серед них 10 тур-операторів. Проте дані статистичної звітності свідчать про зменшення кількості туристів обслужених суб'єктами туристичної діяльності області в 2009 році, в тому числі, іноземних туристів, туристів, які виїжджали за межі області та за кордон, внутрішніх туристів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.1

Кількість туристів, обслужених туроператорами та турагентами, за видами туризму у Рівненській області в 2000-2019 роках, складено за [11, 80]

Роки	Кількість туристів, обслужених туроператорами та турагентами	У тому числі (осіб)		
		в'їзні (іноземні туристи)	виїзні туристи	внутрішні туристи
2000	30243	2040	2791	25412
2001	32781	2117	3351	27313
2002	39442	3352	4312	31778
2003	41940	2241	5663	34036
2004	46849	2999	5723	38127
2005	50413	3108	5565	41740
2006	55318	3528	8206	43584
2007	57780	3685	10752	43343
2008	58383	2600	8154	47629
2009	44090	1221	5560	37309
2010	39702	1341	6455	31906
2011	9490	65	5065	4360
2012	13473	6	7773	5694
2013	13545	5	8311	5229
2014	8936	-	7502	1434
2015	6640	1	5403	1236
2016	9022	-	7572	1450
2017	11168	-	9833	1335
2018	22027	-	20347	1680
2019	31425	-	28737	2688

За даними Державної статистики України за 2017 рік (табл. 2.1.1) в Рівненську область прибуло всього 11168 туристів, що не може не радувати,

адже в порівнянні із 2015 роком – це майже вдвічі більше. А у 2018 році ця кількість туристів вже становила 22027, це вдвічі більше в порівнянні з минулим роком. Щодо виїзних туристів, то їхня кількість також збільшилася. У 2017 році ця кількість склала 9833 особи, а в 2018 році – 20347, що більше ніж два рази. Внутрішніх туристів також побільшало порівняно із 2017 роком, адже у 2018 році їх стало 1680 осіб, а було у попередньому році – 1335 туристи. Також у 2017 році кількість туристів, обслугованих туроператорами, становила 772 туристи. Кількість туристів, обслуговуваних турагентами було 10396. У 2019 році кількість туристів збільшилася аж на 10000 осіб, тому, можна сказати, що тенденція йшла до збільшення туристичних потоків до Рівненської області. Також це зумовлено тим, що об'єкти туризму, які знаходяться на території Рівненщини, почали користуватися попитом серед туристів. Із Рівненщини виїхало 28737 осіб закордон із метою подорожі за 2019 рік. У порівнянні із 2017 роком у 2019 році внутрішніх туристів стало удвічі більше (рис. 2.1.1).

Ми можемо спостерігати, як різко змінилася кількість туристів у порівнянні 2010 та 2011 роках у всіх показниках. А найбільше туристів, обслуговуваних туристичними фірмами було у 2008 році. Також можемо побачити як зростає кількість туристів усіх категорій у порівнянні з 2017 та 2018 роками. Зараз є певна динаміка зростання кількості туристів в Рівненській області.

Частка іноземців у загальній кількості туристів в області становить лише 3 відсотки. Диспропорція між в'їзним та виїзним туристичними потоками на користь останнього характерна як для України в цілому, так і для Рівненської області зокрема. Однак, показник кількості туристів, які виїжджають з Рівненщини за кордон, є одним з найменших в Україні. Відсоток виїзних потоків області у загальній кількості українців, які виїжджали, становить 0,6. Аналогічний показник для Дніпропетровської області – 9 відсотків, Черкаської

– 1,2 відсотка, Кіровоградської – 0,9 відсотка.

За підсумками останніх трьох років в області збільшилася частка внутрішніх туристів. Так, внутрішні туристичні потоки у 2010 році становили 75 відсотків, у 2011 році – 82 відсотки, у 2012 році – 85 відсотків.

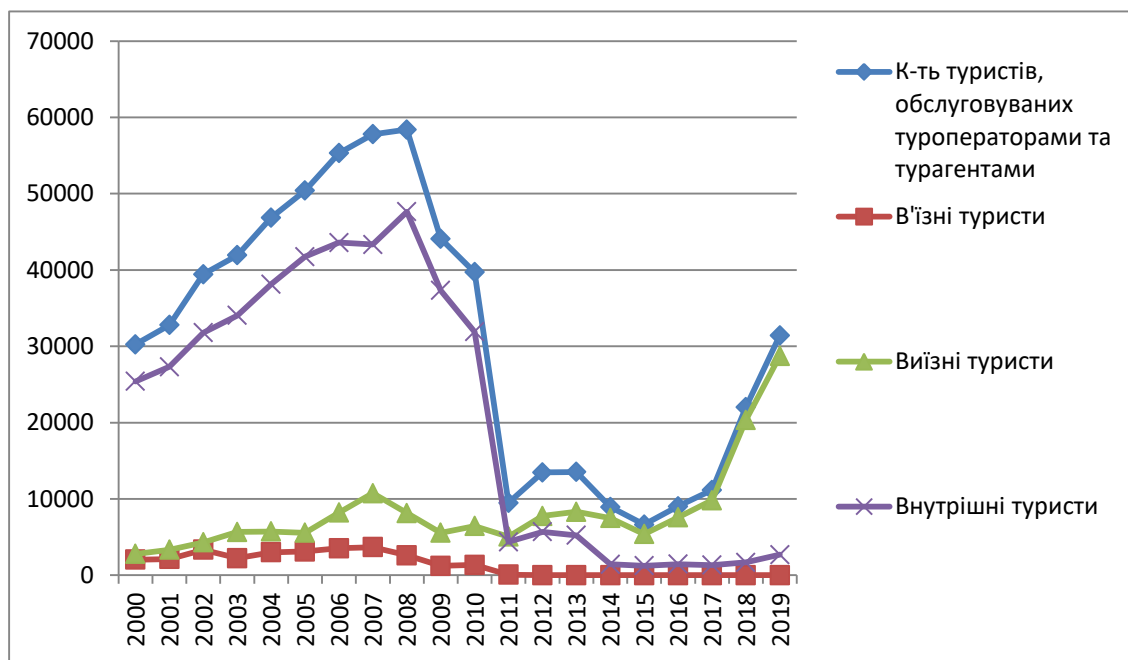

Рис. 2.1.1. Кількість туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами, за видами туризму у Рівненській області в 2000-2019 рр., [11, 80]

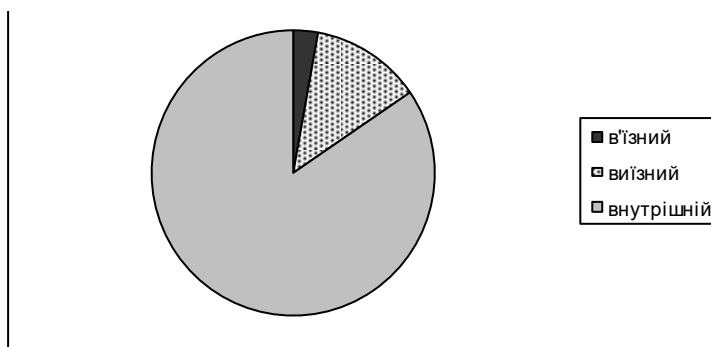

Рис. 2.1.2 Структура туристичних потоків Рівненщини, [складено автором]

У загальній кількості внутрішніх туристів в Україні на Рівненську область припадає майже 3,5%. Аналогічний показник Житомирської області становить лише 0,55%, Тернопільської області – 0,9%, Київської області – 0,34% (див.

рис. 2.1.2 та 2.1.3)

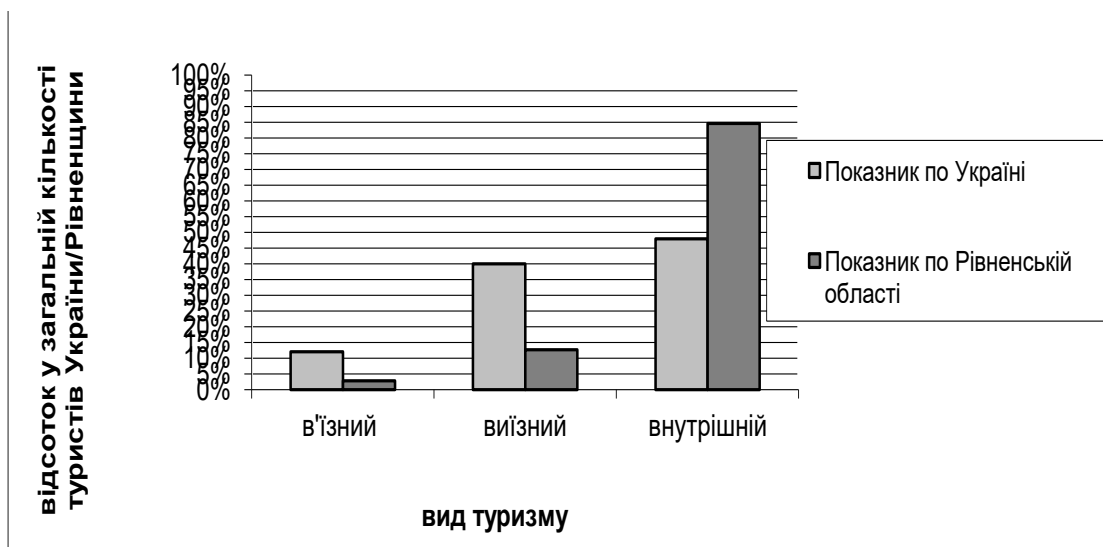

Рис. 2.1.3 Співвідношення розподілу туристичних потоків) в Україні та Рівненській області [складено автором]

Проте, останнім часом все частіше українці віддають перевагу не екзотичних країнами, а рідному краю. Все привабливішим на Рівненщині стає зелений туризм, адже наша земля має незрівнянну природу, багату культуру й цікаву історію.

Далі будемо аналізувати особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні.

2.2. Особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні

Транспортний комплекс – один із найважливіших елементів інфраструктури Рівненської області, який включає автомобільний, залізничний, повітряний транспорт та міський електротранспорт.

Рівненська область має вдале територіально-географічне розташування із значним транзитним потенціалом. Територію області перетинають транспортні коридори:

Критський транспортний коридор № 3 (Краківець – Львів – Рівне – Житомир – Київ);

Критський транспортний коридор № 5 (Косини – Чоп – Стрий – Львів – Рівне – Сарни – Мінськ);

Європа – Азія (Краківець – Львів – Рівне – Житомир – Київ – Полтава – Харків – Дебальцеве – Ізварине);

Балтійське море – Чорне море (Ягодин – Ковель – Луцьк – Тернопіль – Хмельницький – Вінниця – Умань – порти Чорного моря).

Мережа автомобільних доріг загального користування Рівненської області на 01.01.2019 становить 5147,1 кілометра, із них:

- дороги державного значення – 2004,8 кілометра;
- дороги місцевого значення – 3142,3 кілометра.

Найбільш важливими для економіки області є магістральні автомобільні дороги М-06 Е40 Київ-Чоп (на м. Будапешт через міста Львів, Мукачево і Ужгород) - складова транспортного коридору Європа - Азія та Критського транспортного коридору № 3, М-06 Е373 Київ – Ковель - Ягодин (на м. Люблін), М-19 Е85 Доманове (на м. Брест) – Ковель - Чернівці - Терблече (на м. Бухарест) - складова транспортного коридору Балтійське море - Чорне море, національні автомобільні дороги Н-22 Устилуг - Луцьк - Рівне, Н-25 Городище – Рівне - Старокостянтинів, регіональні автомобільні дороги Р-76 КПП

«Прикладники» - Зарічне - Дубровиця та Р-77 Рівне – Тучин - Гоща – /Н-25/.

За рахунок приватних інвесторів уздовж зазначених магістралей протягом останніх років побудовано значну кількість об'єктів дорожнього сервісу і туристично-рекреаційної інфраструктури (станції технічного обслуговування автомобілів, автозаправні станції, мотелі, готелі тощо). Це дозволило суттєво розвинути транспортний та туристичний потенціал області.

В регіоні наявна розвинена мережа автостанцій. Зокрема, в м. Рівне функціонує ряд автостанцій: «Рівне» Командитного товариства «Рівне - ПАС», «Чайка» ТзОВ «Управляюча компанія «Рівнеспецбудінвест», пункт відправлення автобусів «Залізничний» філії «Рівненський державний обласний навчально-курсовий комбінат «Українського державного підприємства по обслуговуванню іноземних та вітчизняних транспортних засобів «Укрінтеравтосервіс». Крім того, автостанції і пункти відправлення автобусів «Залізничний» існують у всіх районах області.

За 2015-2018 роки в області відремонтовано 128,4 км автомобільних доріг загального користування державного значення та 342,3 погонного метра мостів, зокрема проведено поточний середній ремонт семи ділянок автомобільної дороги загального користування державного значення Городище - Рівне - Старокостянтинів та КПП «Прикладники» - Зарічне - Дубровиця).

З метою підтримки існуючих туристичних маршрутів, популяризації внутрішнього туризму сектором з питань туризму і курортів облдержадміністрації спільно з Державною службою автомобільних доріг в Рівненській області на основних транспортних магістралях встановлено інформаційні табло, на яких вказано напрямки та відстань до історико-культурних, архітектурних і природних пам'яток області.

На утримання та розвиток автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності на 2020 рік спрямована субвенція з державного бюджету у сумі 527,4 млн. грн. та залишок

зазначеної субвенції на 01.01.2020 у сумі 29,2 млн. грн. станом на 16.12.2020 освоєно 434,1 млн. грн. відповідної субвенції (78,0%). Крім того, на розвиток інфраструктури доріг загального користування державного значення спрямовувався залишок коштів, отриманих в рамках проведення митного експерименту у сумі 42,9 тис. грн.

За рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автодоріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах:

- введено в експлуатацію 37,3 км автомобільних доріг загального користування місцевого значення;
- проведено реконструкцію та капітальний ремонт вулиць і доріг комунальної власності 21,5 км² асфальтового покриття.

Залізничний транспорт забезпечує вантажні та пасажирські перевезення у дальньому сполученні. Експлуатаційна довжина залізничних колій у межах Рівненської області становить 605,8 км, з них електрифіковані 170 км (28,1% загальної довжини).

В області найкраще технічно обладнаними є двоколіїні електрифіковані лінії на ділянках Красне – Здолбунів – Рівне – Клевань, які забезпечують найбільший вантажообіг та обсяг пасажирських перевезень в регіоні.

Територією області проходять двоколіїні електрифіковані залізничні лінії з інтенсивним рухом поїздів: Чоп – Львів – Рівне.

Найбільшого навантаження транспортними потоками зазнає залізнична ділянка Здолбунів – Красне, яка працює на межі пропускної спроможності.

Одноколіїні залізничні лінії, розташовані на дільницях Рівне - Сарни, Сарни - Рокитне-Волинське, Сарни - Удрицьк, навантажені транспортними вантажними потоками, забезпечують транспортні зв'язки області із прилеглими областями. Найбільшим є навантаження залізничної ділянки Сарни – Рокитне -

Волинське.

Одноколійна залізнична лінія Рівне – Удрицьк є напрямком транспортних потоків, що проходить через україно-білоруський кордон.

На території Рівненської області функціонує найдовша в Європі вузькоколійна залізниця Антонівка – Зарічне загальною довжиною 105,8 км, яка проходить територією Володимирецького і Заріченського районів, де проживає понад 90 тис. населення.

В області функціонує обласне комунальне підприємство «Міжнародний аеропорт Рівне», що є складним авіатехнічним комплексом, призначеним для приймання, обслуговування та відправлення повітряних суден, забезпечення пасажирських та вантажних авіаційних перевезень. Аеропорт Рівне має статус міжнародного, що підтверджено відповідними сертифікатами, а також входить до переліку пунктів пропуску на митному кордоні підакцизних товарів.

Складовими частинами ОКП «Міжнародний аеропорт Рівне» є аеродром, придатний для приймання повітряних суден усіх типів цілодобово, аеровокзал та наземні комплекси.

Аеропорт розміщений у північно-західній частині України на перетині міжнародних повітряних та автомобільних шляхів, у безпосередній близькості до транспортної розв'язки Київ – Варшава – Чоп, поблизу двох залізничних 35 вузлів. Серед усіх аеропортів на заході України ОКП «Міжнародний аеропорт Рівне» має найбільш вигідне географічне розташування. Зазначене підприємство включено до Державної цільової програми розвитку аеропортів на період до 2023 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 126.

З 2015 року з аеропорту розпочато польоти в Туреччину та Єгипет. Проводиться робота з авіакомпаніями, в тому числі з міжнародними, щодо запровадження регулярних рейсів до м. Люблін (Республіка Польща). Для комфорту пасажирів відремонтовано зону вильоту та прильоту.

В області реалізується проєкт у сфері туризму «Поліський трамвай». У рамках цього проєкту створені нові об'єкти туристичної інфраструктури, що сприяє підвищенню попиту на послуги залізниці. Започатковано етно-тур-фест «Бурштиновий шлях», який сприяє популяризації вузькоколійки, створенню сприятливих умов для її функціонування, зокрема для залучення інвестицій у розвиток туристичного об'єкта та відповідної інфраструктури навколо нього.

В області функціонують 5 пунктів пропуску (контролю) автомобільного, залізничного та авіаційного сполучення через державний кордон України:

- міжнародний пункт пропуску для залізничного сполучення на станції «Удрицьк»;
- міжнародний пункт контролю для залізничного сполучення на станції «Сарни»;
- міжнародний пункт пропуску для автомобільного сполучення «Городище»;
- міждержавний пункт пропуску для автомобільного сполучення «Прикладники»;
- міжнародний пункт пропуску для повітряного сполучення «Рівне».

Разом з тим, міжнародний залізничний пункт пропуску «Удрицьк», міждержавний автомобільний пункт пропуску «Прикладники» (працює за тимчасовою схемою з 1992 року) та міжнародний автомобільний пункт пропуску «Городище» (введений в експлуатацію у 2001 році) не відповідають вимогам до пунктів пропуску такої категорії.

У 2020 році за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку у сумі 189,2 млн. грн. реалізовувалось 15 проєктів.

На даний час завершені роботи по об'єктах:

- будівництво дошкільного навчального закладу на 150 місць у м. Березне;
- реконструкція будівлі загальноосвітньої школи в с. Жобрин

Рівненського району;

- будівництво спортивного комплексу в м. Сарни;
- реконструкція трибун та бігових доріжок стадіону «Колос»

Костопільської ДЮСШ в м. Костопіль;

- реконструкція дитячого навчального закладу на 60 місць у с. Переброди, Дубровицького району;

- будівництво спортивно-оздоровчого комплексу у м. Дубровиця (І черга).

У сфері охорони протягом 2014-2018 років здоров'я області проводилася робота щодо розширення мережі закладів охорони здоров'я первинного рівня надання медичної допомоги на засадах сімейної медицини, модернізації вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги.

В області функціонує 105 медичних закладів у сфері управління Міністерства охорони здоров'я України (з них 46 стаціонарних), зокрема:

- 31 центр первинної медико-санітарної допомоги;
- 15 самостійних амбулаторно-поліклінічних закладів охорони здоров'я;
- комунальний заклад «Обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф» Рівненської обласної ради;
- 3 лікувально-оздоровчі санаторії;
- 9 інших медичних закладів.

Крім того, в області функціонує 4 відомчі лікувально-профілактичні заклади, 21 приватний заклад охорони здоров'я та 230 кабінетів приватної медичної практики.

Загальна мережа лікувально-профілактичних закладів за 2014-2018 роки збільшилась на 15 закладів.

У сфері охорони здоров'я області працює 4540 лікарів. У 2018 році показник забезпеченості лікарями становив 37,8 лікарів на 10 тис. населення

(по Україні – 37,4).

Таблиця 2.2.1

Динаміка розвитку загальної мережі закладів охорони здоров'я області системи Міністерства охорони здоров'я України, складено за [11]

	роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Заклади охорони здоров'я, одиниць	90	93	95	97	105
у тому числі лікарняні заклади, одиниць	46	52	50	50	46
Кількість лікарняних ліжок, одиниць	9068	9243	8412	8303	8182
Кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення, одиниць	78,3	82,4	74,8	73,8	70,6
Кількість закладів, які надають амбулаторно-поліклінічну допомогу, одиниць	67	70	71	79	70
Кількість центрів первинної медико-санітарної допомоги, одиниць у тому числі:	18	18	22	24	31
- лікарські амбулаторії загальної практики - сімейної медицини, одиниць	156	157	168	182	189
- фельдшерсько-акушерські пункти, одиниць	623	622	620	613	605
- медичні пункти тимчасового базування, одиниць	3	3	4	4	4

Культурно-мистецьке обслуговування населення області здійснюють: два академічні театри, комунальний заклад «Рівненська обласна філармонія» Рівненської обласної ради, 671 заклад культури клубного типу, 566 бібліотек, 13 музеїв, 2 заповідники, 34 школи естетичного виховання; комунальний заклад «Рівненський обласний центр народної творчості» Рівненської обласної ради, парк культури і відпочинку та зоопарк.

За 2014-2018 роки відремонтовано 74 відсотки закладів культури області, у 189 закладах проведено реконструкцію та капітальний ремонт приміщень.

Відкрито Здолбунівський районний історико-краєзнавчий музей Здолбунівської районної ради, комунальний заклад «Сарненський історико-етнографічний музей» Сарненської районної ради та комунальний заклад Початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад «Смизька дитяча музична школа» Смизької селищної ради.

Для підтримки творчих особистостей, вшанування відомих людей краю

щороку виплачується п'ять обласних премій по 10 тис. гривень, десять стипендій по 500 гривень щомісяця, надається чотири гранти голови облдержадміністрації та голови обласної ради на суму 100 тис. гривень.

Щорічно проводиться понад 100 культурно-мистецьких заходів обласного, всеукраїнського і міжнародного значення. Підтримується тенденція проведення мистецьких акцій, притаманних певним регіонам, зокрема:

- міжнародні фестивалі:
- органної музики «Органний собор»;
- духової музики «Дзвенить оркестрів мідь»;
- дитячого фольклору «Котилася торба»;
- рок - фестиваль «Тарас Бульба»;
- Рівненський міжнародний кінофестиваль «Місто Мрії» (Rivne International Film Festival "Dream City");
- всеукраїнські фестивалі:
- сучасної пісні та популярної музики «Червона рута»;
- історії та побуту «Красносільські вітряки»;
- регіональний відкритий Етно-тур-фест «Бурштиновий шлях».
- Забезпечено підтримку місцевого книговидання. За 2017-2018 роки придбано 40 назв книг місцевих авторів на суму близько 400 тис. гривень.

До Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України включено два елементи, що побутують на Рівненщині: «Традиція обряду «Водіння Куста» у селі Сварицевичі Дубровицького району Рівненської області» і «Бортництво» (у Березнівському і Рокитнівському районах).

Рівненська область має все необхідне для розвитку туристичної індустрії. Для обслуговування туристичних потоків використовується 23 готелів, мотелів, кемпінгів різних форм власності, 9 санаторіїв та пансіонатів з лікувальними послугами, 5 санаторіїв-профілакторіїв, 9 баз та інших закладів відпочинку, 585 дитячих оздоровчих таборів (табл. 2.2.2).

Таблиця 2.2.2

Кількість санаторно-курортних та оздоровчих закладів у Рівненській області в 2012-2018 роках, , складено за [11, 67]

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	усього	у них ліжок	усього	у них ліжок	усього	у них місць	усього	у них місць
2012	11	1979	7	586	17	1288	137	2255
2013	13	2714	7	630	15	865	535	2060
2014	10	1478	6	494	14	1257	535	2577
2015	9	1378	6	419	11	1863	511	1905
2016	9	1284	6	422	10	1583	472	2105
2017	9	1284	6	415	8	1174	559	2165
2018	9	1284	5	379	9	1486	585	1720

Туристи можуть скористуватися послугами санаторно-курортних закладів, яких на даний момент є 6, вони призначені для відпочинку дітей та дорослих. Також є три бази та інших закладів відпочинку. Табори та оздоровчі заклади для дітей також є, проте їхня кількість незначна в порівнянні із іншими регіонами: 126. Кількість дітей, яка перебувала у них складає 14732 осіб. Прикладом закладів оздоровлення для дітей є санаторно-оздоровчий комплекс «Берізка», який знаходиться Дубенському районі село Молодаво та санаторій «Хрінники» Демидівського району село Хрінники. В цих закладах є різні додаткові послуги: розважальні програми, сауни, спортивні майданчики, естрадні майданчики, пляжі та вихід до водойм, масажі, відновлення фізичних та духовних сил, бані, рибальство та відпочинок на природі.

На даний час в області діє багатофункціональна система готельного та санаторно-курортного обслуговування населення. Житлова площа готелів в Рівненській області складає 24,2 тис. кв. м., що дозволило готельним господарствам обслужити біля 40 тис. осіб. Існуючі тенденції розвитку

кількості готелів та обслужених ними приїжджих туристів ілюструють дані наведені в табл. 2.2.3.

Таблиця 2.2.3

Місця для проживання туристів у Рівненській області у 2005-2018 роках,
складено за [78]

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2014	2018
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання	19	21	22	22	22	23	22	23	15
Кількість номерів	868	1286	1221	1200	1196	1241	1114	1165	590
Житлова площа всіх номерів, тис.м ²	14,0	22,0	22,6	22,4	22,3	23,8	23,5	24,2	--
Одноразова місткість, місць	1547	2590	2541	2519	2503	2675	2624	2760	1557
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	65,5	88,5	87,8	90,7	95,9	89,9	73,6	60,5	39,4

Із основних типів підприємств туристичної сфери на території Рівненщини знаходяться 78 туристичних фірм, 22 підприємства готельного господарства і 23 санаторно-курортних (оздоровчих) закладів із сукупною середньообліковою кількістю працівників у них 1571 чоловік [67, 78].

Успішність регіонального туристичного продукту значною мірою залежить від його інфраструктурного забезпечення, яке сьогодні в області є недостатнім. У малих містах області немає можливості розміщення туристичних груп. Особливо гострою проблема є для найбільш відвідуваних і відомих міст Дубно, Острог, Корець, які внаслідок цього є не туристичними центрами, а лише екскурсійними.

На Рівненщині досить низький показник забезпеченості готелями, який становить 1,3 готельних місця на 1 тис. осіб. Для порівняння, в сусідніх Волинській області – 1,9 готельних місця, в Тернопільській – 3,2 готельних місця. В європейських столицях такий показник у рази більший: в Парижі – 38,4 на 1 тис. осіб, у Відні – 25,6 на 1 тис. осіб.

Проблемними питаннями залишаються застаріла матеріально-технічна база багатьох туристичних об'єктів та відсутність коштів на їх реставрацію, стан дорожньо-транспортного сполучення, відсутність інвестиційних проектів у галузі туризму тощо. Їх вирішення потребує значних часових та матеріальних ресурсів.

Однак, важливими є й інші заходи, що стосуються туристичної інфраструктури та можуть бути вирішені. Створення системи туристичного інформування на маршрутах та вздовж транспортних коридорів, маркування туристичних маршрутів, облаштування місць короткотривалого відпочинку є першочерговими завданнями в контексті інфраструктурного забезпечення туризму.

При цьому слід відмітити, що "зелений" туризм на Рівненщині розвивається більш швидкими темпами, ніж в інших регіонах країни. В області діє 80 агросадиб в Березнівському, Демидівському, Радивилівському, Зарічненському та Рівненському районах.

Для стимулювання розвитку «зеленого» туризму управлінням культури і туризму облдержадміністрації спільно з Фондом підтримки індивідуального житлового будівництва на селі було розроблено порядок надання кредитів власникам або орендарям особистого селянського господарства на розвиток «зеленого» туризму, який затверджений рішенням сесії Рівненської обласної ради. У перспективі на території області планується надавати господарям агро-садиб, які пропонують послуги «зеленого» туризму кредитне фінансування до 40 тис. грн. на одного власника.

Одним із складових «зеленого» туризму є сільський туризм. На нинішній день його розвиток також є актуальним для нашої області. Водночас, сільський туризм дає можливість розв'язати низку проблем соціально-економічного розвитку села. Розширюються можливості реалізації продукції особистого підсобного господарства, виникає потреба в сувенірній продукції, а це в свою

чергу сприяє розвитку та збереженню народних ремесел.

Своєрідним внеском у розвиток туризму області став фестивальний маршрут “Бурштиновий шлях”, який вперше в 2010 році був організований на Рівненщині. У рамках фестивалю був відкритий музей Поліського краю та вузькоколіїної залізниці, а також Музей бурштину, який є єдиним в Україні.

Для того, щоб про наш край дізналися більше, обласна влада розробила та розпочала втілювати великий проект, спрямований на розвиток області та її популяризацію, який отримав назву “Західна брама” [71, 72].

Однак, найголовнішим на сьогоднішній день для нашого краю є розроблення нової, привабливої для туристів, мережі туристичних маршрутів. Над цим нині працює спеціально створена робоча група. До неї увійшли кращі науковці з Острозької академії та фахівці туристичної галузі з інших організацій. Перед зазначеною групою поставлено завдання не тільки удосконалити методологію розробки маршрутів, а й створити її мережу та визначити технічне завдання для створення етнопарку. У рамках проекту “Західна брама” продовжується робота з розвитку в області фестивального руху. Також мешканців міста та області зацікавлять маршрути вихідного дня, побудовані за принципом “багато позитивних вражень та емоцій за короткий час”. У перспективі також планується відкриття історико-культурних та фестивальних маршрутів, розрахованих на школярів, студентів, батьків та дітей, а також іноземних туристів, які відвідають нашу область.

Наступним кроком буде розкрито основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні.

2.3. Основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні

Сьогодні рекреаційно-туристична галузь є одним з найважливіших

чинників формування економіки багатьох країн. Туризм безпосередньо або опосередковано впливає на розвиток близько 50 суміжних галузей, стимулює пожвавлення місцевої економіки та створення додаткових постійних та сезонних робочих місць. Туристське споживання активно підтримує існування та розвиток народних ремесел, національної культурної спадщини. Крім того, туризм – єдина виробнича галузь, що нерозривно пов’язана з людським фактором та спрямована здебільшого на задоволення психо-фізіологічних потреб людини. Природно людська допитливість, жага знань та нових вражень провокує наповнення ринку туристичних послуг найрізноманітнішими пропозиціями, сприяє проявам здорової конкуренції та ставить перед суб’єктами господарювання нові вимоги. Так, сьогодні, щоб мати шанс на процвітання, рекреаційно-туристична галузь повинна гармонійно поєднувати природно-рекреаційний, культурно-історичний, інфраструктурний потенціал, вдалий менеджмент та оригінальність. Рівненська область по праву може претендувати на визнання одного з найоригінальніших регіонів України. Рівненщина – глибока історична земля, що повниться численними пам’ятками природи, архітектури, культури та унікальними об’єктами, аналогів яких нема в інших регіонах. Тут же є і приваблива етнографічна база для розвитку зеленого туризму: майстри з ткацтва, лозоплетіння, різьби по дереву, народної вишивки. Збереглися унікальні зразки фольклору та народних звичаїв. Рекреаційний потенціал Рівненщини з часом використовуватиметься значно інтенсивніше та ефективніше, про що свідчать тенденції останніх років у сфері туризму, відпочинку, рекреації. Перспективність розвитку туристично-рекреаційної галузі та досліджень в даному напрямку визначається також тим фактором, що її розвиток даватиме можливість залучити іноземні інвестиції, сприяти економічному зростанню регіону в цілому. Стрімкі темпи зростання туристичної галузі в сучасних умовах дозволили їй зайняти важливе місце серед лідерів світової економіки, оскільки сьогодні на частку туризму припадає

близько 12% світового валового продукту, понад 30% обсягів послуг світової торгівлі та 7% загального обсягу інвестицій. Послуги подорожуючим надають також такі галузі, як транспорт, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання та торгівля. Результати досліджень та економічні розрахунки доводять, що обслуговування одного іноземного туриста в країні гарантує 5-10 додаткових робочих місць. Саме туризм часто є каталізатором, що спричиняє як активний розвиток окремих галузей економіки, так і соціально-економічний розвиток цілих країн.

Внаслідок проведеного аналізу рекреаційно туристичного потенціалу, нами визначено перспективні види туризму для Рівненської області:

1. Зелений туризм. Значний природний, історико-культурний потенціал та приваблива етнографічна база для розвитку зеленого туризму. В області у нинішньому році в п'яти районах підготовлено 28 селянських обійсть, власники яких започаткували підприємницьку діяльність з надання послуг подорожуючим. Перспективні також околиці найбільшого в області Хрінницького водосховища, куди відпочиваючих ваблять лікувальні грязі та можливості водного відпочинку. Серед послуг в інших куточках краю – волонтерська робота на пасіках, фітооздоровлення, збирання грибів та ягід. Постояльці можуть також взяти участь у виступах місцевих етнографічних гуртів. Об'єкти такого ексклюзивного дозвілля показано у довіднику "Рівненщина туристична", який нещодавно побачив світ.

2. Паломницький. У Рівненській області діє майже 800 культових закладів, серед яких 242 пам'ятки архітектури (69 – національного, 173 – місцевого значення). Крім того, на території Рівненщини розташовано 15 відомих монастирів.

3. Культурно-пізнавальний. Потенціал області в розвитку даного виду туризму становить чи не основу рекреаційно-туристичної діяльності.

4. Мисливський. Рівненщина має один з найвищих показників

залісненості в Україні. Потенціал лісових господарств області дозволяє пропонувати туристам організацію мисливських турів полювання на качок, кабанів, косуль.

5. Спортивний. Потенціал регіону з розвитку спортивного туризму досить високий. Ріками краю можна організовувати спортивні водні походи до другої категорії складності, перспективним є велотуризм. На даний час розроблені наступні туристичні маршрути Рівненщиною: Рівне – вчора, сьогодні, завтра. Дорога до храму. Пам'ятка садово-паркового мистецтва – парк ім. Т.Шевченка. Батьківщина Уласа Самчука. Березнівський дендропарк. Тараканівський форт. Твердиня над Іквою. Волинські Афіни. Межиричі Острозькі.

Місцями козацької славиКорець – обитель християнстваГощанське ПогоринняПересопницьке ЄвангелієМлинівДубровицяВузькоколіївкаНа даний час розробляються інші туристичні маршрути, які охоплюють як природні, а також історико-культурні рекреаційно-туристичні ресурси.

Географічне розташування Рівненщини, особливості її рельєфу та різноманіття туристично-рекреаційних ресурсів створюють хороші передумови для розвитку активного відпочинку. Одним з першочергових завдань в цьому контексті є розвиток *велотуризму*, що набуває дедалі більшої популярності у світі.

Незважаючи на досягнення в *сільському туризмі*, розвиток цього напрямку досі залишається актуальним, оскільки саме він є передумовою для формування якісного туристичного продукту з потужною національною ознакою та вагомим чинником сталого розвитку території. Залишається потреба в актуалізації послуг сільського туризму, підвищенні рівня та якості обслуговування, а також приведенні їх у відповідність з новими вимогами часу та міжнародних стандартів, зокрема в контексті імплементації угоди з Європейським Союзом. Актуальності набувають питання сертифікації послуг сільського туризму, створення етно-туристичних центрів та кластерів.

Важливою складовою туристичної привабливості регіону є *подієвий туризм*, оскільки саме фестивалі дозволяють не лише побачити автентичну місця, а й відчувати її глибинну суть. Емоції - це найперший з мотиваційних факторів у туризмі. Міжнародний досвід свідчить, що кожне євро, вкладене в організацію яскравої туристичної події, приносить 4 євро надходжень. Рівненщина уже сьогодні має успішну практику проведення подібних заходів (свято «Музейні гостини», фестивалі «Древлянські джерела», «Тарас Бульба», «Біле озеро», «Бурштиновий шлях», «Горлиця» та інші). Однак, потенціал подієвого туризму залишається реалізованим не повною мірою.

Питання збереження ресурсів та формування їх туристичної привабливості, розвитку туристичної інфраструктури та ефективного використання потенціалу можна вирішити лише спільними зусиллями громад. Одним з першочергових завдань розвитку туристичної галузі є навчання та мотивація представників громад з метою перетворення їх на активних суб'єктів туристичної діяльності.

Оскільки розвиток будь-якої території нерозривно пов'язаний із інтересами її населення, жоден стратегічний план не може бути успішним без урахування суспільної думки. Виходячи із зазначеного та з метою визначення туристичних пріоритетів громади Рівненщини, було проведено анкетування серед жителів та гостей області, в рамках якого охоплено 537 осіб. 90 відсотків респондентів є жителями області, в тому числі м. Рівне (22 %), та 6 % - гості Рівненщини. Більшість опитаних - це особи віком від 30 до 55 років (46 %) та молодь віком від 18 до 30 років (37 відсотків), тобто люди, що знаходяться в активній фазі життя та мають безпосереднє відношення до туризму, а також практичне бачення основних питань галузі.

Кількість подорожей на рік. Так, 39% опитаних подорожує принаймні 1 раз на рік, 26 відсотків відпочивають двічі, 20 % – від 3 - 5 разів на рік, 13 % подорожують понад 5 разів. При цьому половина подорожей припадає на

внутрішній туризм.

Подорожі територією Рівненщини. 46% подорожують територією області від 1 до 3 разів на рік, 18% – від 3 до 5 разів, 16% – 5-7 разів, 15% – щомісяця та 4 відсотки – кожні вихідні. Тривалість подорожей згідно з опитуванням становить 1-2 дні (понад 80%). Радіус подорожі переважно становить 50-100 кілометрів (36%) та понад 100 кілометрів (28 %). На одну подорож респонденти витрачають до 500 гривень – 57 %, до 1000 гривень – 22%, понад 1000 гривень – 18%, які витрачають на наступні потреби:

Тож, враховуючи досягнення та недоліки програми розвитку туризму, нові вимоги часу та результати опитування, пріоритетами діяльності на наступні роки є:

Завдання I. Становлення місцевого туристичного продукту.

Завдання II. Розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури та територій.

Завдання III. Проведення активної маркетингової кампанії з метою комплексної промоції місцевого туристичного продукту.

Програма має стати концептуальною базою для довгострокового розвитку туризму в області як стратегічної галузі економіки та сталого розвитку територій, підвищити рівень туристичної привабливості Рівненщини, сприяти активізації туристичних потоків та забезпечити гідне представлення місцевого туристичного продукту на міжнародному та всеукраїнському ринках туристичних послуг.

Проблеми галузі передбачається розв'язати шляхом:

- об'єднання та координації зусиль суб'єктів туристичної діяльності Рівненської області, причетних до створення, реалізації та популяризації локального туристичного продукту;

- проведення активної інформаційно-просвітницької діяльності, спрямованої на підвищення рівня кваліфікації суб'єктів туристичної діяльності;

- реалізації масштабної маркетингової кампанії з метою популяризації туристичного потенціалу області, формування позитивного туристичного іміджу;

- підтримки розвитку перспективних видів туризму;

- створення умов для розвитку туристичної інфраструктури;

- сприяння у створенні локальних туристичних продуктів, їх реалізації та популяризації.

Очікувані результати, ефективність Програми

Виконання Програми дасть змогу:

- забезпечити ефективне використання наявного природно-рекреаційного, історико-культурного, релігійного, етнографічного потенціалу області;

- підвищити рівень соціально-економічного розвитку громад Рівненщини за рахунок розвитку туризму;

- створити якісні туристичні продукти, які гідно презентуватимуть область на всеукраїнському та міжнародному ринках туристичних послуг;

- забезпечити високий рівень туристичного обслуговування, розвиток туристичної інфраструктури;

- сформувати позитивний туристичний імідж області та підвищити рівень туристичної привабливості;

- активізувати туристичні потоки територією області;

- підвищити рівень суспільної свідомості та посилити відчуття національної ідентичності за допомогою збереження та популяризації історико-культурної самобутності.

Рівненщина була і є туристичним регіоном. Саме тому туристична галузь у Стратегії розвитку Рівненської області до 2027 року є однією з пріоритетних і розрахована на 7 років. Вона включає в себе промоцію регіону через активізацію спортивного, подієвого, історичного та гастрономічного туризму. На часі – відкриття нових продуктів та об'єктів для мандрівників. Їх об'єднала

«Рівненщина туристична», що стала частиною інфраструктурного хабу, який ми створюємо у нашому регіоні», – зазначив голова ОДА Віталій Коваль.

У новій концепції «Рівненщини туристичної» на основі SWOT-аналізу виявили три основні блоки, які посилюють сильні сторони краю та впливають на розвиток туризму.

Це – зміна балансу між виїзним та внутрішнім туризмом, інтерес міжнародних донорів до проєктів туристичного спрямування, зростання попиту на креативний туристичний продукт.

Відтак, основними цілями визначено розширення асортименту туристичних продуктів, роботу над підвищенням потенціалу надавачів туристичних послуг, промоцію туристичних продуктів.

Туристично успішними для розвитку Рівненщини можуть стати проєкти-магніти. Серед них – мультифункціональна арена на вулиці Макарова у Рівному, Міжнародний аеропорт «Рівне», туристичний комплекс «Дубенський замок», Тараканівський форт, науково-інноваційний парк INN CITY на базі Національного університету водного господарства. Вони дадуть змогу розвивати подієвий, історичний та спортивний туризм. А поєднання духовного та фестивального туризму ще більше розкриє потенціал «Рівненщини туристичної».

Крім того, під час презентації концепції «Рівненщина туристична» представили оновлений бренд-бук, сайт RIVNE.TRAVEL, туристичні продукти, а також розповіли про плани щодо розвитку кулінарної спадщини Рівненщини. 2020-й було оголошено Роком промоції культурної спадщини Рівненської області. Цей рік знаменний 500-річчям з часу створення Нобельського Євангелія, ювілеями культурних центрів – Дубна та Острога, а також 560-річчям з дня народження Костянтина Острозького.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідивши питання розвитку туризму у Рівненській області можна зробити наступні висновки.

1. Рівненська область має всі необхідні об'єктивні передумови для того щоб перетворити край в центр туризму національного рівня. Туризм може і повинен стати одним з найефективнішим засобів виходу області з кризового економічного становища, стимулювання розвитку ринкових відносин, активного впливу на розвиток суміжних галузей регіональної економіки, поліпшення роботи з охорони пам'яток природи, історії та культури, підвищення фізичного та культурного рівня населення..

2. Становлення туристичної галузі на Рівненщині має важливе значення для соціально-економічного розвитку області. Зокрема, внесок туристичних підприємств у розбудову місцевої економіки проявляється у збільшенні частки зайнятого населення в туризмі в умовах загального зростання рівня безробіття..

3. Розвиток туристичної галузі дає змогу зміцнити матеріально-технічну базу, розширити мережу закладів туристичної інфраструктури області, підвищити якість туристичних послуг та безпеку туристів, поживати розвиток сільського туризму, підвищити рівень зайнятості населення; утримувати в належному стані об'єкти історико-культурної спадщини.

4. Створюються передумови для залучення інвестицій, покращення якості науково-методичного та кадрового забезпечення, збільшує кількість туристичних відвідувань краю та надходження від туризму, у тому числі від туристичного збору, до бюджетів усіх рівнів.

5. Монастирі, скити та монастирські подвір'я Рівненщини активно використовуються у туристичних мартрутах, зокрема Синьому, Червоному, Фіолетовому та Зеленому маршрутах.

6. Наявна інфраструктура галузі відповідає діючим у державі мінімальним соціальним нормативам забезпечення населення закладами культури та гарантує дотримання прав населення на духовний розвиток, доступність цінностей літератури і мистецтва, належний рівень та якість культурних послуг, збереження культурної спадщини.

7. В області ведеться системна робота щодо підвищення туристичної привабливості регіону. Разом з тим, туристична інфраструктура регіону потребує розвитку та модернізації із залученням відповідних фінансових ресурсів.

8. Найбільші перспективи експорту послуг: транспортно-логістична галузь та ІТ-сфера, а також туризм (екологічний, культурний та релігійний).

9. Реформа децентралізації дала і додатковий поштовх розвитку туристичної галузі області, яка має значний потенціал (зокрема екологічний, культурний, медичний та релігійний туризм).

ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушенко В. Ю. Значення та розвиток територіально-рекреаційної системи завдяки туризму / В. Ю.Андрушенко // Розвиток економічної системи в умовах глобалізації: Матеріали міжн. наук.-практ. конф. – Вінниця, 2014. – С.87-90.
2. Бакурова А. В. Оцінка рекреаційної привабливості регіону / А.В. Бакурова, Д. В. Очеретін // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Вип 183. – Том III. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – С. 617-622.
3. Білокінь С. І. Корецький Свято-Троїцький монастир / І.С. Білокінь // Енциклопедія історії України. – Т. 5. – К.: Наукова думка, 2008. – С. 156.
4. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2001. – 395 с.
5. Биркович В. І. Модернізація туристичного та рекреаційного потенціалу регіонів України / В. І. Биркович // Статистика України. – 2006. – № 3 (34). – С. 83-86.
6. Букреев И.А. Формирование и реализация рекреационного потенциала региона / И.А. Букреев // Культура народов Причерноморья. – 2012. – №209. – С. 19-22.
7. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг: Навчальний посібник / В.В. Величко. – Харків: Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, 2013. – 202 с.
8. Ветрова Н.М. Рекреационная специализация региона: экологические параметры / Н. М. Ветрова // Экономика и управление. – 2011. – №3. – С.21-24.
9. Всесвітня туристична організація. Офіційний веб-сайт. [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://unwto.org/>.

10. Галасюк С. С. Сучасний стан розвитку санаторно-курортної бази в Україні / С. С. Галасюк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 15. – С. 197-202.

11. Головне управління статистики у Рівненській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gusrv.gov.ua/>

12. Давиденко І. В. Основні компоненти туристично-рекреаційного потенціалу / І. В. Давиденко // Соціально-економічні проблеми сучасності та концепція сталого розвитку в Україні та світі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. – Ч. 2. – С. 49-52.

13. Департамент екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.ecorivne.gov.ua>.

14. Державна служба статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

15. Доповідь «Про соціально-економічне становище Рівненської області» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gusrv.gov.ua/>.

16. Жидяк О. Р. Тенденції розвитку санаторно-курортного комплексу: напрями змін та фактори впливу / О. Р. Жидяк, О. М. Вівчарук, О. В. Фурсіна // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Вип. 5. – С. 3-6.

17. Загальне положення про санаторно-курортний заклад. Постанова КМУ від 11.07.2001 № 805. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dp_20010711_805.html.

18. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – Київ, 2002. – № 3-4. – Ст. 27.

19. Зміни до Програми розвитку туризму в Рівненській області 2016-2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.old.rv.gov.ua/sitenew/>

main/ua/publication/print/40116.htm

20. Каленюк І. С. Соціальні аспекти розвитку рекреації та туризму в Україні / І. С. Каленюк, Т. М. Котенко // Демографія і соціальна економіка. – 2016. – №2 (27). – С. 90-101.

21. Кифяк В.Ф. Методи та принципи формування територіальних рекреаційних систем / В.Ф. Кифяк // Вісник ДІТБ. – 2013. – №17. – С.51-54.

22. Колективні засоби розміщування в Україні у 2018 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.

23. Конституція України / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

24. Концепція розвитку санаторно-курортної галузі. Розпорядження КМУ від 23 квітня 2003 р. № 231-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/fpart95/idx95147.htm>.

25. Коротун І.М. Географія Рівненської області / І. М. Коротун. – Рівне: Управління екобезпеки в Рівненській області, 1996. – 274 с.

26. Коротун І. М. Географія Рівненської області: Природа. Населення. Господарство. Екологія / І. М. Коротун, Л. К. Коротун. – Рівне, 1996. – С. 7-14.

27. Коротун С. Етнофестивалі як форма подієвого туризму в Рівненській області / С. Коротун, М. Яковишина. // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2016. – №40. – С. 117–126.

28. Кравченко Н.О. Стратегічні напрямки та перспективи подальшого розвитку туризму на Поліссі / Н. О. Кравченко // Туристично-краєзнавчі дослідження. – 2004. – Вип. 6. – С. 168-180.

29. Краєвська А.С. Рекреаційні ресурси санаторно-курортних підприємств: сутність та перспективи використання / А. С. Краєвська, О. О. Мороз, Б.Є.Грабовецький. – Вінниця: ВНТУ, 2013. – 186 с.

30. Лиман С. І. Історія туризму: навчальний посібник / С. І. Лиман, А. Ю. Парфіненко, І. С. Посохов. – Суми: ПФ “Видавництво “Університетська

книга”, 2018. – 372 с.

31. Лісове господарство України: проблеми та перспективи. – К.: Міжвідомча аналіт.-консультат. рада з питань розвитку продукт. сил і виробн., відносин, 2003. – 178 с.

32. Лісовий кодекс України. – К.: Мін. лісгосп України, 1994. – 56 с.

33. Логвиненко Б. Поліська вузькоколійка: бурштиновий шлях / Б.Логвиненко, В. Гарань [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://ukrainer.net/poliska-vuzkokolijka/>.

34. Любіцева О.О. Туристичні ресурси України: Навч. посіб. / О.О. Любіцева, Є. В. Панкова, В. І. Стафійчук. – Київ: Альтерпрес, 2007. – 369 с.

35. Менеджмент і маркетинг туризму: навч. посібник / Т.М. Афонченкова, О.В. Булюк, Б.П. Масенко та ін.; за ред. О.Є. Лугініна. – К.: Видавництво Ліра, 2012. – 364 с.

36. Надієнко О.І. Правове регулювання сфери туризму: становлення та розвиток вітчизняного законодавчого інституту / О. І. Надієнко // Порівняльно-аналітичне право. – 2018. – №3. – С. 110-113.

37. Нормативно-правові акти України з питань туризму: Зб. законодавч. та нормативн. актів / Упор. М.Л. Камлик. – К.: Атіка, 2004. – 464 с.

38. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2017 року : стат. бюлет. / [відп. за вип. О.О. Кармазіна]. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 55 с.

39. Око дракона: рівняни масово їдуть фотографуватись на космічну локацію поблизу Рівного [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://charivne.info/news/okodrakonarivnyanimasovoidutfotohrafuvatisnakosmichnuloakatsiyupoblizurivnoho>.

40. Основні показники соціально-економічного розвитку Рівненської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rv.gov.ua/osnovni-pokazniki-socialno-ekonomichnogo-rozvitku-rivnenskoyi-oblasti>

41. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. – Одеса : ОНЕУ, 2016. – 262 с.
42. Панасенко О. Рівненщина: Сторінки минулого: Наук.-попул. навч. посіб. / О. Панасенко. – Рівне, 2001. – 313 с.
43. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство: Навчальний посібник / Є.В.Панкова. – К.: Видавництво: Альтерпрес, 2003. – 352 с.
44. Пасічник В. Система баз даних та знань туристичних мобільних путівників / В. Пасічник, В. Савчук // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2016. – №843. – С. 154-164.
45. Перелік об'єктів культурної спадщини національного значення, які заносяться до Державного реєстру нерухомих пам'яток України / Додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2009 р. № 928. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.spadshina.com.ua/index.php?sID=23&itemID=376>.
46. Порядок визнання населеного місця історичним [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=909-2006-%EF>.
47. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: зб. нормативно-правових актів; під заг. ред. проф. В.К. Федорченка. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 640 с.
48. Про внесення змін до Закону України “Про туризм”: Закон України. / Відомості Верховної Ради України [Текст]. – 2004. – №13. – Ст. 180.
49. Програма розвитку туризму в Рівненській області 2016-2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.old.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/publication/print/40116.htm>.
50. Про затвердження переліку населених пунктів, віднесених до курортних: Постанова Кабінету Міністрів України № 1576 від 28.12.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/>

main.cgi?meg=1576%2D96%2D%EF.

51.Про затвердження Програми розбудови туристичної інфраструктури за напрямками національної мережі міжнародних транспортних коридорів та основних транспортних магістралей у 2004-2010 роках [Текст] : постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2004 № 612 / Кабінет Міністрів України // Офіційний Вісник України. – К., 2004. – № 19. – Ст. 1328.

52.Про курорти. Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dp_20010711_805.html.

53.Про мисливське господарство та полювання: Закон України (№1478 – III від 22.02.2000 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

54.Про Програму економічного та соціального розвитку Рівненської області на 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/RO190002>

55.Про стимулювання розвитку регіонів (зі змінами та доповненнями) [Текст]. Закон України від 08.09.2005 р. № 2850-IV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 2005. – № 51. – Ст. 548.

56.Про схвалення Концепції розвитку санаторно-курортної галузі: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 231-р від 23.04.2003 р. / Офіційний вісник України [Текст]. – 2003. – №17. – С. 122.

57.Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020”. Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U005_15.html.

58.Про туризм: Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1995. – №31. – Ст.241 (в редакції від 04.08.2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nre>.

59.Рекреаційні ресурси поліської частини Рівненської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://knowledge.allbest.ru/>

geography/2c0a65625b3ad68b5d53b88521216d36_1.html.

60.Рівненщина знову у трійці лідерів соціально-економічного розвитку областей України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rivnenews.com.ua/2019/05/28/rivnenshchyna-znovu-u-triitsi-lideriv-sotsialno-ekonomichnoho-rozvytku-oblastei-ukrainy/>.

61.Рівненщина туристична: 5 новинок туризму регіону [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zruchno.travel/Publications/Entry/5202?lang=ua>.

62.Рівненщина туристична. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rivne.travel>.

63.Рожко В. Православні монастирі Волині і Полісся / В. Рожко. – Луцьк, 2000. – 184 с.

64.Рябова Т. А. Маркетингове забезпечення розвитку рекреаційно-туристичної системи / Т. А. Рябова // Економіка. Управління. Інновації. – 2012. – №1 (7). – С. 45-49.

65.Семенов В.Ф. Регіональний вимір рекреаційно-туристичної діяльності: [монографія] / В.Ф. Семенов. – К.: Фенікс, 2008. – 201 с.

66.Смаль І. В. Туристичні ресурси світу / І. В. Смаль. – Ніжин : Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.

67.Соціально-економічне становище Рівненської області за 2020 рік. Статистичний бюлетень. – Рівне, 2021. – 50 с.

68.Статистичний щорічник України за 2018 рік / Державна служба статистики України: за ред. І. Є. Вернера / відп. за вип. О.А. Вишневська. – Житомир: ТОВ “Бук Друк”, 2019. – 482 с.

69.Статистичний щорічник України за 2019 рік / Державна служба статистики України: за ред. І. Є. Вернера / відп. за вип. О.А. Вишневська. – Київ, 2020. – 465 с.

70.Стельмах В. Природні та історико-культурні рекреаційні об’єкти

Рівненщини / В. Стельмах // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2013. – Випуск 43. – Ч. 1. – С. 92-98.

71. Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2027 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/strategiya-rozvytku-rivnenskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku-.pdf>.

72. Стратегія розвитку Рівного на період до 2040 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://investrv.org.ua/storage/web/source/1/yx5NIT3c6nRVEeWpWVc-PhcTJK0yRCH8.pdf>.

73. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/168-2017>.

74. Сучасний стан законодавчого забезпечення туризму в Україні: проблеми та шляхи вирішення: Звернення учасників Всеукраїнських громадських слухань / Туристична Асоціація України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/publ.aspx?id=322>.

75. Ткаченко Т.І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: Монографія / Т.І. Ткаченко. – К.: КНТЕУ, 2006. – 537 с.

76. Тронько П. Історичне місто як культурна цінність і об'єкт пам'яткоохорони / П. Тронько, Я. Верменич // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – 2009. – № 15. – С. 171-183.

77. Туризм в Україні [Електронний ресурс] / Держкомстат України, 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

78. Туризм Рівненщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ogo.ua/rivnenschina/tourizm>.

79. Туристична діяльність в Україні у 2017 році: стат. бюлет. / [відп. за вип. О.О. Кармазіна]. – К.: Державна служба статистики України, 2018. – 90 с.

80. Туристична діяльність в Україні у 2018 році: стат. бюлет. / [відп. за вип. О.О. Кармазіна]. К.: Державна служба статистики України, 2019. – 80 с.
81. Туристичний імідж регіону: монографія / за ред. А.Ю. Парфіненка. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 312 с.
82. Туристичні маршрути Рівненщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.tourism.rv.ua/tourist_routes/.
83. Туристичні ресурси та інфраструктура – головні складові розвитку туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/tourism/36431/>.
84. Тхор В. І. Історія нашого краю: Навч. посіб. / В. І.Тхор, В.М.Сніцаревич, В. К. Процюк. – Рівне, 2001. – 151 с.
85. Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rv.gov.ua/upravlinnya-kulturi-i-turizmu?v=5d9aef723585a>.
86. Устименко Л.М. Оптимізація рекреаційної діяльності курортів України / Л.М. Устименко, Н.В. Булгакова // Географія та туризм: Науковий збірник / Ред. кол.: Я.Б. Олійник (відпов. ред.) та ін. – К.: Альтерпрес, 2016. – Вип. 38. – С. 48-58.
87. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія: навч. посібн. / Н.В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
88. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. №435-IV / Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – С. 283.
89. Цікаві факти про рівненську Ісландію – найпопулярніше місце для фільмування [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://radiotrek.rv.ua/news/tsikavi_fakty_pro_rivnensku_islandiyu_nyni_tse_naupulyarnishe_mistse_dlyafilmuванняafoto_251055.html.

ДОДАТКИ
Додаток А
Соціально-економічний розвиток

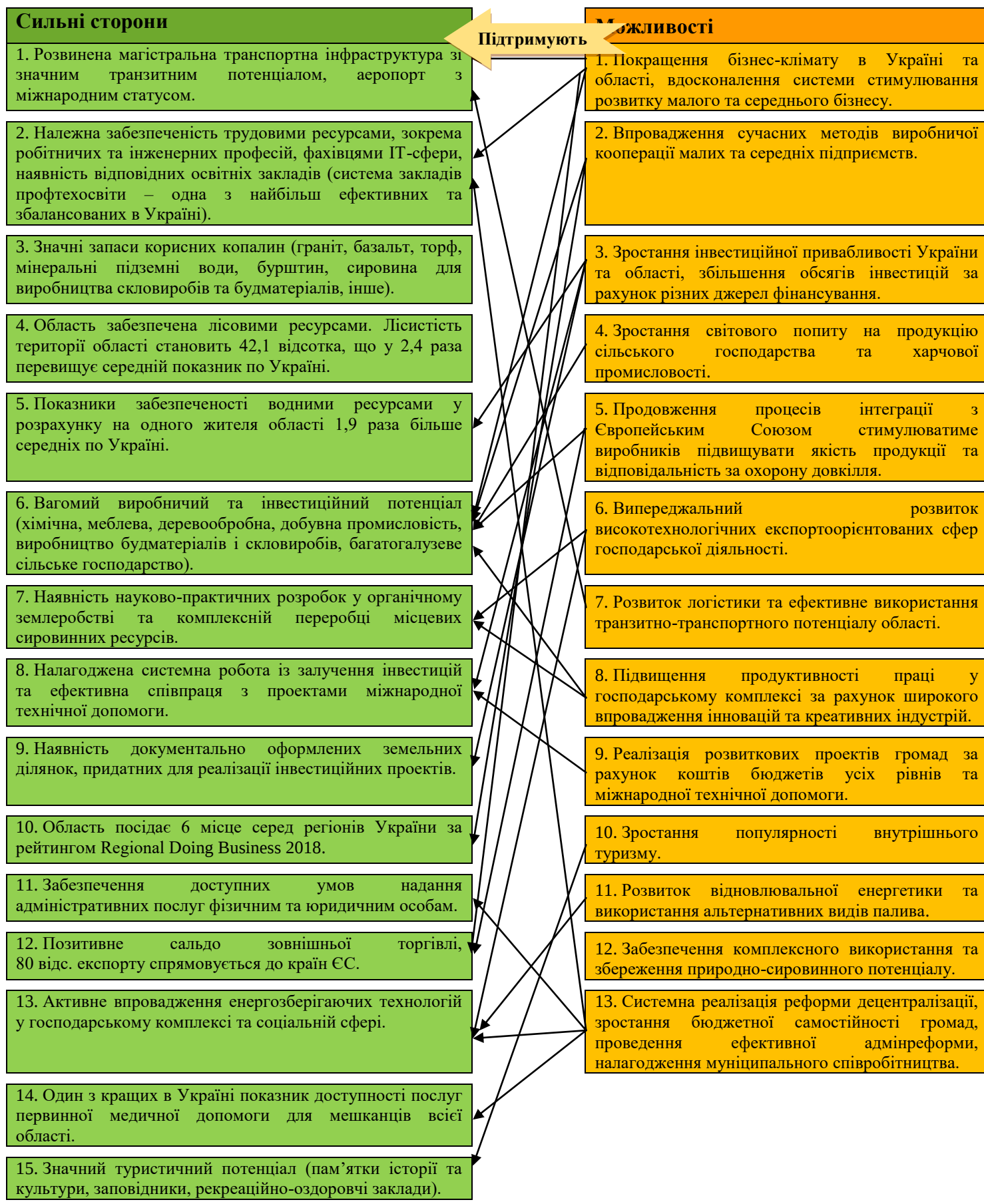
Таблиця А. 1

Загальноекономічні показники Рівненської області [54]

Показники	2017 рік	2018 рік
Обсяг продукції промисловості (у порівняльних цінах), відсотків до попереднього року	109,3	93,0
Валова продукція сільського господарства, млн. гривень	7058,0	7229,7
Валова продукція сільського господарства, відсотків до попереднього року	105,0	102,4
Темп зростання (зменшення) обсягу капітальних інвестицій (у порівняльних цінах), відсотків до попереднього року	134,6	112,7
Обсяг прямих іноземних інвестицій нарастаючим підсумком з початку інвестування, млн. дол. США	134,2	139,9
Обсяг експорту товарів, млн. дол. США	383,3	402,4
Обсяг експорту товарів, відсотків до попереднього року	120,4	105,0
Обсяг імпорту товарів, млн. дол. США	341,2	341,2
Обсяг імпорту товарів, відсотків до попереднього року	133,8	100,0
Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників, гривень	6013	7350
Індекс реальної заробітної плати, відсотків	119,4	112,1
Рівень безробіття населення (за методологією МОП), відсотків до економічно активного населення	11,6	10,9

Додаток Б

SWOT-матриця Рівненської області ПОРІВНЯЛЬНІ ПЕРЕВАГИ [71]

ВИКЛИКИ

Зменшують

Можливості

Слабкі сторони

1. Значний ступінь зносу основних фондів комунальної інфраструктури, сільського господарства, будівельної галузі та їх моральна застарілість.

2. Низька продуктивність праці у сільському господарстві.

3. Більшість виробництв орієнтовані лише на місцевий ринок збуту та є неконкурентними на глобальному ринку.

4. Ґрунти північної частини області – малородючі, земельні ділянки південної частини – сильно подрібнені.

5. Низька якість автомобільних доріг місцевого значення.

6. Комунальна інфраструктура більшості населених пунктів області потребує модернізації.

7. Значні міжрайонні дисбаланси у розвитку економіки, освіти, культури, охорони здоров'я, сфері зайнятості населення.

8. Значна тіньова зайнятість.

9. Відтік з регіону висококваліфікованих трудових ресурсів.

10. Низький рівень розвитку виробничої кооперації суб'єктів малого і середнього бізнесу, особливо у сільській місцевості.

11. Недостатньо ефективна діяльність у сфері поводження з відходами, що спричиняє в окремих громадах складну екологічну ситуацію.

1. Покращення бізнес-клімату в Україні та області, вдосконалення системи стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу.

2. Впровадження сучасних методів виробничої кооперації малих та середніх підприємств.

3. Зростання інвестиційної привабливості України та області, збільшення обсягів інвестицій за рахунок різних джерел фінансування.

4. Зростання світового попиту на продукцію сільського господарства та харчової промисловості.

5. Продовження процесів інтеграції з Європейським Союзом стимулюватиме виробників підвищувати якість продукції та відповідальність за охорону довкілля.

6. Випереджальний розвиток високотехнологічних експортоорієнтованих сфер господарської діяльності.

7. Розвиток логістики та ефективне використання транзитно-транспортного потенціалу області.

8. Підвищення продуктивності праці у господарському комплексі за рахунок широкого впровадження інновацій та креативних індустрій.

9. Реалізація розвиткових проектів громад за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів та міжнародної технічної допомоги.

10. Зростання популярності внутрішнього туризму.

11. Розвиток відновлювальної енергетики та використання альтернативних видів палива.

12. Забезпечення комплексного використання та збереження природно-сировинного потенціалу.

13. Системна реалізація реформи децентралізації, зростання бюджетної самостійності громад, проведення ефективної адмінреформи, налагодження муніципального співробітництва.

РИЗИКИ

Посилюють

Загрози

Слабкі сторони

1. Значний ступінь зносу основних фондів комунальної інфраструктури, сільського господарства, будівельної галузі та їх моральна застарілість.

2. Низька продуктивність праці у сільському господарстві.

3. Більшість виробництв орієнтовані лише на місцевий ринок збуту та є неконкурентними на глобальному ринку.

4. Ґрунти північної частини області – малородючі, земельні ділянки південної частини – сильно подрібнені.

5. Низька якість автомобільних доріг місцевого значення.

6. Комунальна інфраструктура більшості населених пунктів області потребує модернізації.

7. Значні міжрайонні дисбаланси у розвитку економіки, освіти, культури, охорони здоров'я, сфері зайнятості населення.

8. Значна тіньова зайнятість.

9. Відтік з регіону висококваліфікованих трудових ресурсів.

10. Низький рівень розвитку виробничої кооперації суб'єктів малого і середнього бізнесу, особливо у сільській місцевості.

11. Недостатньо ефективна діяльність у сфері поводження з відходами, що спричиняє в окремих громадах складну екологічну ситуацію.

1. Призупинення реформи дерегуляції (зокрема щодо спрощення і прискорення дозвільно-погоджувальних процедур).

2. Посилення необґрунтованого втручання у господарську діяльність контролюючих, правоохоронних та судових органів.

3. Відсутність оперативного та ефективного реагування органів влади, роботодавців та закладів освіти на відтік кваліфікованих кадрів за кордон, а також студентської молоді на навчання за межі України.

4. Скорочення у найближчі роки частки працездатного населення.

5. Невизначеність щодо ринку земель сільськогосподарського призначення.

6. Відсутність ефективної державної підтримки впровадження інновацій та розвитку креативної економіки.

7. Продовження збройної агресії Російської Федерації на Сході України з відповідними негативними економічними, соціальними та екологічними наслідками..

8. Відсутність ефективної державної програми поводження з відходами.

9. Недостатньо ефективна боротьба з корупцією

Додаток В

Лікувально-оздоровча діяльність в Україні

Таблиця В. 1

Розподіл іноземних громадян,
оздоровлених протягом 2016-2017 року у санаторно-курортних
і оздоровчих закладах України, за регіонами [79]

Регіони, в яких розташовані заклади	Оздоровлено протягом тривалого часу		Відпочивало протягом 1-2 днів	
	всього іноземних громадян, осіб	у % до загальної кількості оздоровлених	всього іноземних громадян, осіб	у % до загальної кількості оздоровлених
Україна	577 123	18,2	9 456	6, 7
Вінницька	4 248	4,3	6	0,7
Волинська	177	0,7	202	6,3
Дніпропетровська	453	0,3	12	0,1
Донецька	-	-	-	-
Житомирська	123	1,2	-	-
Закарпатська	2 808	7,4	18	0,4
Івано-Франківська	6 354	8,4	8	0,3
Київська	8 207	4,2	291	2,3
Кіровоградська	-	-	-	-
Луганська	341	1,4	338	3,1
Львівська	2 456	5,8	634	6,7
Миколаївська	9	-	-	-
Одеська	645	7,8	432	4,9
Полтавська	567	5,0	31	4,0
Рівненська	56	0,2	3	0,2
Сумська	145	3,2	34	0,4
Тернопільська	43	0,3	31	0,9
Харківська	32	0,7	-	-
Херсонська	55	0,4	-	-
Хмельницька	-	-	-	-
Черкаська	724	1,5	-	-
Чернівецька	243	4,3	-	-
Чернігівська	567	8,3	-	-

Таблиця В. 2

Динаміка кількості місць у будинках та пансіонатах відпочинку
в розрізі регіонів України, складено за [14]

№п /п	Адміністративні території	У них місць			
		2000	2015	2017	2017 до 2015, %
	Україна	62923	15236	13621	21,6
1.	АР Крим	27590	-	-	-
2.	Вінницька	-	-	-	-
3.	Волинська	39	374	374	959,0
4.	Дніпропетровська	1140	787	787	69,0
5.	Донецька	9475	2220	662	7,0
6.	Житомирська	-	-	-	-
7.	Закарпатська	200	250	217	108,5
8.	Запорізька	1812	1032	843	46,5
9.	Івано- Франківська	145	135	135	93,1
10.	Київська	748	70	74	9,9
11.	Кіровоградська	450	-	-	-
12.	Луганська	60	-	-	-
13.	Львівська	340	175	175	51,5
14.	Миколаївська	6791	2004	2416	35,6
15.	Одеська	2023	1088	988	48,8
16.	Полтавська	177	180	-	-
17.	Рівненська	-	-	-	-
18.	Сумська	-	-	-	-
19.	Тернопільська	-	-	-	-
20.	Харківська	1705	-	-	-
21.	Херсонська	8482	6500	5250	61,9
22.	Хмельницька	-	-	-	-
23.	Черкаська	-	-	-	-
24.	Чернівецька	-	220	-	-
25.	Чернігівська	336	-	-	-
26.	м. Київ	650	201	-	-
27.	м. Севастополь	760	-	-	-

Таблиця В. 3

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, що працювали влітку 2018 року,
за регіонами [14]

Регіони, в яких розташовані заклади	Кількість закладів	У них місць, тис.	Кількість дітей, які перебували у закладах, тис.	Питома вага оздоровлених дітей у загальній кількості дітей 7-16 років, %
Україна	9745	106337	970027	24
АР Крим	-	-	-	-
Вінницька	293	3770	29793	20
Волинська	195	2179	21693	18
Дніпропетровська	839	4974	91203	38
Донецька	421	5950	34070	-
Житомирська	315	2611	24601	20
Закарпатська	175	2731	27929	17
Запорізька	265	11078	44574	19
Івано-Франківська	313	4313	32842	14
Київська	415	4703	34819	22
Кіровоградська	522	1500	42245	47
Луганська	214	1503	12294	-
Львівська	238	1997	20299	9
Миколаївська	257	4336	24227	20
Одеська	556	11253	105946	37
Полтавська	808	6117	54620	43
Рівненська	234	1630	26265	18
Сумська	729	4825	49922	53
Тернопільська	89	1749	5993	6
Харківська	745	5955	95337	45
Херсонська	446	11396	62140	32
Хмельницька	204	1604	18628	16
Черкаська	800	2763	50903	47
Чернівецька	107	2985	14637	15
Чернігівська	483	2427	31867	37
м. Київ	82	1988	13180	11
м. Севастополь	-	-	-	-